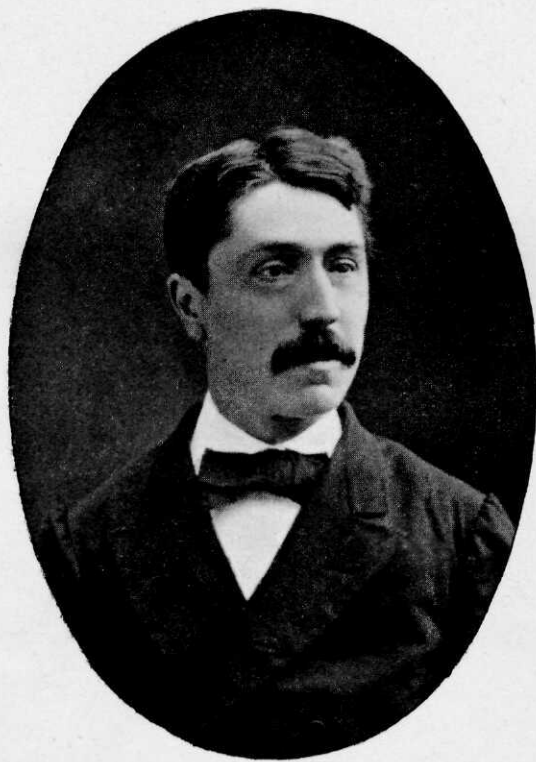

IN MEMORIAM.

J. P. J. W. KORNDÖRFFER.

Bibliothecaris aan de Koninklijke Militaire Academie.

J. P. J. W. Korndörffer.¹⁾

Van de hand van Dr. A. S. Kok is in de levensberichten van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden onlangs eene schets opgenomen van het leven, het werken en het streven van hem, wiens naam hierboven staat afgedrukt en die, door de nauwgezette vervulling van zijn ambt, als bibliothecaris aan de Koninklijke Militaire Academie, zoowel als door den wetenschappelijken arbeid, dien hij in eene lange reeks van jaren ten nutte van het algemeen verrichtte, zeker verdiend heeft niet vergeten uit dit leven te scheiden.

Arbeidzaam en welbestede toch is dat leven geweest, waarin door toevallige omstandigheden door ons misschien een iets diepere blik geslagen mocht worden, dan anderen gegund is geweest.

Dankbaar grijpen wij dan ook de gelegenheid aan, die ons door de publicatie van vorenbedoeld levensbericht geboden is, niet alleen om een plicht van erkentelijkheid te betrachten, maar tevens om uiting te geven aan het vriendschapsgevoel dat ons bezielde voor hem, die daarop door de gaven van zijn verstand en van zijn hart in zoo menig opzicht recht kon doen gelden.

Een plicht van erkentelijkheid toch is het voor ons om hier te getuigen van de vele moeiten en zorgen, die KORNDÖRFFER, als verdienstelijk corrector en raadgever, gedurende een langdurige tijdruimte zoogoed als geheel belangeloos aan de Redactie van *De Militaire Spectator* heeft gewijd, en wij meenen hem dan ook een woord van oprecht gemeenden dank te mogen naroeven. Met hem ontviel aan die Redactie een trouwe, krachtige steun.

Niet erkentelijk genoeg kunnen wij voorts het lot zijn, dat ons juist door dat redactioneële samenleven vergunde KORNDÖRFFER ook als mensch meer in het bijzonder te leeren kennen, en ik stel dit op des te hooger prijs naardien zijne bescheidenheid, het ietwat hoekige in zijne gedragingen en de teruggetrokkenheid, waarvan hij wel eens in den omgang met hen, die hij niet ter dege kende, blijken gaf, hem een ander mensch deden schijnen, dan hij in werkelijkheid was.

In de sombere boekerij, aan de voorzijde van het gebouw der Koninklijke Militaire Academie gelegen, tevens het veld van zijne dagelijksche

¹⁾ Levensbericht van J. P. J. W. KORNDÖRFFER, door Dr. A. S. KOK. Overgedrukt uit de levensberichten van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, 1897—1898.

ambtsbezigheden, noodde de stilte tijdens de lesuren dikwerf tot een meer vertrouwelijk gesprek en ontsloot zich zijn hart voor ontboezemingen, die een geheel ander licht op zijne persoonlijkheid wierpen.

Dan openbaarde zich een fijnheid van gevoel voor recht en voor plicht en eene hooghartigheid, die men niet achter zijn eenvoudig en zijn nederig gemoed zou hebben gezocht;

dan trilde zijn hart van deernis met het lot van zijn evenmensch en inzonderheid met hen, die de kommer en de verdrietelijkheden van het leven, welke ook hem vroeger niet waren gespaard, meer van nabij ondervonden;

dan smolt die schijnbaar ijzige korst, waarachter voor den oningewijde dat hart van goud schijnbaar versteven lag, en ontsloot zich een wereld van menschenmin.

En dat hij het niet alleen bij het woord liet, maar daaraan ook de daad wist te paren, daarvan kunnen anderen dan ik getuigen, wien de zegeningen daarvan zoo ruimschoots ten deel gevallen zijn.

KORNDÖRFFER was te bescheiden dan dat hij het zou kunnen goedkeuren dat daarvan hier ter plaatse bijzonder gewag werd gemaakt, maar waar hij in Dr. KOK's levensbericht in het openbaar als man van kennis en wetenschap, van ijverig onderzoek en nauwgezette plichts-
vervulling werd gehuldigd, meenden wij hem ook als mensch en als belangeloos medewerker aan onze taak, onze waardeering niet te mogen onthouden.

G. J. C. A. POP.

Een merkwaardig onderdeel van een nieuw Voorschrift.

Vóór ons ligt het onlangs verschenen „Voorschrift op den Batterij-dienst, het Schieten, de Waarneming en den Seindienst bij de Vesting-Artillerie”, waarvan wij hebben opgeslagen blz. 138:

III. *Het overbrengen van berichten langs electricischen weg,* vormende een onderdeel van het vierde gedeelte, genoemd *Seindienst*.

Naar aanleiding van bedoeld onderdeel, dat wij zonder aarzelen „merkwaardig” noemen, hebben wij ons voorgenomen een en ander in het midden te brengen.

Eerst na eenige weifeling zijn wij hiertoe overgegaan, omdat de inhoud der onderwerpelijke bladzijden ons dwingt tot een weinig vleierende beoordeeling. Wij hebben het ons echter ten slotte tot een plicht gerekend, onomwonden de aandacht te vestigen op de vele gebreken, waaraan dit gedeelte van het Voorschrift mank gaat, ten einde zoo mogelijk te voorkomen, dat geheel verkeerde begrippen ingang vinden, alsook dat zij, die buiten het leger staan, de eersten zouden kunnen zijn om onze hoogst gebrekkige kennis van de eenvoudigste beginselen der electriciteitsleer eens duchtig aan de kaak te stellen.

Achteraf beschouwd, maken wij er ons zelfs een verwijt van de goede zaak wellicht niet naar behooren gediend te hebben door niet in ruimeren kring ook de gebreken van het aan dit Voorschrift voorafgegaan „ontwerp” aan den dag te hebben gesteld. Edoch, wij meenden reden te hebben te mogen verwachten, dat ook zonder de mededeeling van onze opmerkingen ter zake het definitieve voorschrift zou blijken te zijn een belangrijk verbeterde uitgave van dat ontwerp. Zoo ooit, dan is ditmaal onze verwachting bitter teleurgesteld.

Wel is waar, had de uitgave 1897 van het „Handboek voor de Vesting-Artillerie”, Hoofdstuk V—VII, ons er op voorbereid, dat de microfoon en daarmee de volledige telefoonpost bij de Nederlandsche vesting-artillerie geen genade meer zou vinden en dat de voor den seindienst bestemde telephonische toestellen zich voortaan zouden beperken tot de wel goede, maar toch door eene nieuwere constructie overtroffen telefoon van SIEMENS EN HALSKE, genoemd telefoon No. 1, en de ongunstige variatie op de aan het hoofd te bevestigen telefoon van MIX EN GENEST, die onder den naam van telefoon No. 2 is ingelijfd, maar niettemin koesterden wij nog eenige hoop, dat in een later te verschijnen voorschrift betreffende den seindienst de telefoonpost

weder in eere zou hersteld worden. Doch ook in dit opzicht wachtte ons teleurstelling en zoo mag dan onze vestingartillerie er groot op gaan, dat zij een hulptoestel heeft kunnen verwerpen, die overal elders onmisbaar wordt geacht!

Merkwaardig echter is het, dat, ondanks het uitsluitend bezit van telephonen, in het onderwerpelijke voorschrift tòch nog wordt uitgeweid over „galvanische elementen”, alsof een telephoon hiermede iets zou hebben uit te staan. Zoodoende worden dwaalbegrippen gevormd en, nogeens, wij rekenen het ons een plicht hiertegen te waken en zooveel mogelijk krachtig op te treden. Het wordt toch meer dan tijd, dat wij wat meer, ja véél meer, zorg gaan besteden aan de theoretische leer der electriciteit en aan hare practische toepassingen. Wij zijn op dat punt schromelijk ten achteren en behandelen die aangelegenheid met een zeker soort van onverschilligheid, waarvan men wel eens ernstigen spijt zou kunnen hebben.

Maar keeren wij nog even terug tot het beschreven galvanisch element, zijnde een LECLANCHÉ-element mèt poreuzen pot.

Zal niet het meerendeel van hen, die het Voorschrift in handen krijgen, doordien alleen en dus bij voorkeur dat element behandeld wordt, in de meening worden gebracht, dat het LECLANCHÉ-element mèt poreuzen pot voor telephonische overbrenging het element bij uitnemendheid is? En toch, reeds sedert jaren is bedoeld element verdrongen door een gewijzigd type, waarbij de poreuze pot is vervallen, omdat die pot den inwendigen weerstand van het element onnoodig vergroot, zoodoende de electricische eigenschappen schaadt en overigens, vooral ten nadeele van het militair gebruik, alleen eene grootere samengesteldheid aan het element geeft.

Wij herhalen, galvanische elementen hadden in het gegeven geval onvermeld moeten blijven, maar nu eenmaal tot de behandeling was besloten, diende althans een zoo goed mogelijk type als voorbeeld te zijn gekozen en had ook het zoogenaamde droge element niet onbesproken mogen blijven. Het is ons niet bekend, welke ervaringen de vestingartillerie heeft opgedaan bij het door haar ingesteld onderzoek omtrent de toepassing van droge elementen en de daaraan verrichte metingen, maar wèl weten wij uit persoonlijke ondervinding, dat die elementen in menig geval uitnemende diensten kunnen bewijzen, juist voor militair gebruik.

Wij zullen overigens de beschreven toestellen laten voor wat zij zijn, daar wij ons meer hebben voorgenomen den vorm, waarin en de wijze waarop, de electriciteitsleer — als wij dien wijsden naam hier mogen gebruiken — in het Voorschrift wordt behandeld, tot een onderwerp van bespreking te maken.

Allereerst dan deze vraag: behoort een theoretische verhandeling, betreffende de natuurkundige verschijnselen, waarop de werking van eenigen toestel berust, hoe beknopt dan ook, wel thuis in een Voorschrift als het onderwerpelijke?

Immers beslist *neen*. Evenmin als aan de schietregels een toepasselijk fragment van de ballistiek, aan de gebruiksaanwijzing voor den kijker tot plaatsbepaling een deel der theorie van het licht behoort vooraf te gaan, etc. Wij begrijpen echter zeer goed de bedoeling van die theoretische verhandeling: men heeft namelijk terecht gevoeld, dat er bij de vestingartillerie behoefte bestaat aan een eenvoudige handleiding, waarin de gegraduateerde een en ander omtrent de electriciteitsleer aantreft, voor zoover die leer hém te pas komt of komen kan. Maar daarmee is de opneming van dat een en ander in dit Voorschrift toch niet gerechtvaardigd. Men had recht op het doel dienen af te gaan en bijgevolg een afzonderlijke „handleiding” voor de kennis der electriciteitsleer ten behoeve van het kader in het leven moeten roepen. Dan zou zich ook vanzelf de gelegenheid hebben voorgedaan de opleiding tot telephonist te behandelen, over telephoondiscipline te spreken en wat niet al meer, dat voor den electricischen seindienst van het hoogste belang is en waarover thans gezwezen wordt.

Bovendien is het beoogde doel geenszins bereikt. Hetgeen wordt medegedeeld is al te zeer samengedrongen en daardoor, afgezien nog van onjuistheden of zelfs besliste onwaarheden, te onvolledig, te onduidelijk geworden. Is het dikwijls al moeilijk aan hen, wier algemeene ontwikkeling in zekere richtingen niet hoog is opgevoerd, een voor de praktijk voldoende theoretische opleiding te geven, hoeveel te moeilijker is dit dan nog, indien de docent de te behandelen stof in een zeer beknopte vorm moet samenvatten en die stof bovendien „electriciteit” is, daar men toch feitelijk eerst dan een goed denkbeeld verkrijgt van het geheimzinnig vermogen der electricische krachten, nadat men van de electriciteitsleer en hare veelvuldige toepassingen een grondige studie heeft gemaakt.

Het is bijgevolg naar onze meening verkeerd gezien, en wel uit meer dan één opzicht, de hierbedoelde mededeelingen omtrent stroom, geleidingsvermogen, weerstand en wat al meer in het Voorschrift op te nemen.

Ook laten de volgorde en het verband, waarin een en ander vermeld wordt, te wenschen over. Wij zullen dienaangaande echter niet uitweiden, daar de lezer, vooral hij, die het terrein der electriciteit wat nader heeft betreden, voornamelijk bij het doorloopen van de eerste bladzijden, wel de juistheid van onze bewering zal bevestigd vinden. Doelmatiger achten wij het dan ook een oogenblik stil te staan bij eenige onjuistheden, die hier en daar in volkomen onwaarheden overgaan.

Zoo lezen wij dan op blz. 139 onder punt 140, o. a. het navolgende: „Heeft de sluitdraad een zeer geringe dikte dan wordt hij warm; dit „kan onder enkele omstandigheden zelfs zoo erg worden, dat de draad „gaat gloeien (Electricisch licht)”.

Waarom het zoo „erg” is, dat een draad gaat gloeien, begrijpen wij niet. Maar wél is het erg, zelfs ergerlijk, dat hier geleerd wordt, dat „electricisch licht” wordt voortgebracht door het „gloeien van een metalen

draad", want er is in het onmiddellijk voorafgaande alleen sprake van een metalen sluitdraad van een galvanisch element. Het bekende electrisch gloeilicht zal toch wel niet bedoeld worden? Dàt zou al te kras zijn!

Maar ook ten opzichte van het booglicht neemt het Voorschrift een vijandige houding aan, wanneer op blz. 141 wordt gezegd:

„Is de sluitdraad ergens verbroken, dan ziet men geen verschijnselen „optreden, die het bestaan van een electrischen stroom doen kennen.”

Alsof de voltaboog der booglamp niet ontstaat in het „verbroken” gedeelte der leiding, tusschen de koolspitsen! En alsof de electrische vonk niet overspringt tusschen de draadeinden in de spanningspatroon!

Hebben wij, een en ander lezende, dan niet het volle recht te beweren, dat het onderwerpelijke Voorschrift onjuistheden bevat, die hier en daar zelfs overgaan tot volkomen onwaarheden?

Naïef komt ons de noot voor op blz. 141, waarin wordt medegedeeld, dat door MARCONI, een Italiaansch ingenieur, een toestel is bedacht, „waardoor de invloeden van electrische golven of stralen door de lucht op verre afstanden zichtbaar kunnen worden gemaakt.” Zou iemand, die MARCONI'S „methode” niet meer van nabij kent, uit die noot wel iets leeren? En geeft die noot geen aanleiding tot de alledwaaste veronderstelling, dat MARCONI'S methode ook maar iets zou hebben uit te staan met den hierbedoelden seindienst bij de vestingartillerie?

Naïef noemden wij die mededeeling, maar het is bovendien een gevaarlijke naïeviteit, die op een dwaalspoor brengt.

Onder punt 145 wordt op blz. 141 ten onrechte gezegd, dat metalen den electrischen stroom „zeer goed” geleiden; het geleidingsvermogen van sommige metalen is daarentegen al zeer gering, zoodat die metalen in de practijk geen toepassing kunnen vinden als geleiders maar veel-er aangewend worden als niet-geleiders.

Een staaltje van onduidelijkheid geeft ons onder dat zelfde punt de volgende zinsnede:

„Wanneer nu de geleiding verbroken wordt, doordat tusschen de „stukken, waaruit zij bestaat, zich stoffen bevinden, die niet of zeer „slecht geleiden, dan zegt men dat het *contact* verbroken is.”

Moet dit nu een definitie van het woord *contact* in electrischen zin voorstellen, of wat beoogt men eigenlijk met deze phrase? Die vraag is te meer gewettigd, indien men bedenkt, dat iets hooger is medegedeeld, dat lucht — adres aan de vorenbesproken noot — een geleider is. Altemaal verwarring scheppende en dwaalbegrippen voedende, zinloze klanken.

Het volgende punt 146 is al even onduidelijk en even onjuist; men oordeele:

„Men noemt een lichaam, dat de electriciteit geleidt, geïsoleerd, wanneer het zoodanig omgeven is door een of meer stoffen, die de electriciteit slecht geleiden, dat het slechts met de daarvoor bestemde uiteinden „in contact is met de stroombron.”

Men passe nu die definitie eens toe op den geïsoleerden draad van

het telephoonklosje, waarvan de uiteinden eenvoudig aan de draadgeleiding worden verbonden. Waar is dan de bedoelde stroombron?

Maar waar zou het einde zijn, indien wij op deze wijze de analyse voortzetten, want, zooals men ziet, schier elke alinea geeft aanleiding tot opmerkingen. Wij zullen daarom nog slechts een paar grepen uit de rijke stof doen.

De definitie van „electromagneet” is onvolledig en het is een grove fout te zeggen, dat het de „omwindingen” zijn, die het eventueel aanwezige anker aantrekken of weder loslaten (blz. 142, punt 149).

Een populaire verklaring van de werking van de telephoon kan veel juister en begrijpelijker gegeven worden dan op blz. 143 geschiedt. „Men hoort dus het gesprokene” staat daar onder meer, maar wij gelooven, dat dit nog niet voor iedereen zoo bevattelijk is als uit het woordje „dus” mag worden afgeleid.

Zonderling, minstens, is de mededeeling, dat het geluid iets doffer overkomt, doordien „tengevolge van den weerstand in de geleidingen, de trillingen iets verzwakt” worden. Welke trillingen? Van het trilplaatje of van de lucht? Maar ach, het antwoord hierop kan veilig achterwege blijven, de bewering blijft even absurd.

Ook is het aan de telephoon waargenomen geluid niet „doffer” dan het gesprokene, doch wel zwakker; doffer en zwakker is nog lang niet hetzelfde. Doch dit is slechts terloops.

Waar over de aardverbinding en het geïsoleerd ophangen van geleidingen wordt gesproken (blz. 143 en 144), dienden ook practische hulpmiddelen aan de hand te zijn gedaan voor het vochtig houden van den grond ter plaatse van de grondplaat en ter vervanging van de model telephoonpalen met model isolatoren, want hiervan zal de vesting-artillerie voor haar seindienst slechts uiterst zeldzaam, misschien beter gezegd schier nooit gebruik maken.

En wanneer zullen wij dan een kabel met een „bekleding van ijzerdraad” ingraven voor onze telephonen No. 1 en 2?

Schering en inslag zal het zijn een eenvoudig kabellje uit te loopen, veelal zelfs slechts een naakten, gegalvaniseerden ijzerdraad van 4 mM. dikte en dan behoeft men heusch niet bevreesd te zijn voor „de aanraking van vochtige takken of bladeren” (blz. 144). Men legge voor de tijdelijke installatie het ijzerdraad zoo noodig ten deele in het water; de ervaring heeft geleerd, dat ook dan de overbrenging gewaarborgd is. Waar het er vooral in de toekomst op aankomt snel te zijn ingericht, is het te meer verkeerd overdreven angstvalligheid aan te kweken.

Over het opsporen en herstellen van storingen moeten juist geformuleerde aanwijzingen worden gedaan, in een duidelijken, beknopten vorm. Hoe menigmaal hebben wij het knoeien aan alles en nog wat bijgewoond, zonder eenigen gedachtengang en in den regel natuurlijk zonder eenig goed resultaat. Ten slotte heet het dan, dat de telephonen niet deugen; wij zouden haast zeggen, die goede, gewillige telephonen, die bijna altijd deugen! Neen de geleidingen, de lasschen en klemmen zijn

het, die parten spelen, en „last not least” de telephonist, die gebrekkig onderlegd is, die nooit zou mogen uitrukken met een onbetrouwbaren draagtoestel, die nooit een niet behoorlijk geregelde telephoon zou mogen bij zich hebben en dus zeker zou dienen te zijn, dat aan dien toestel niets te verstellen valt.

Ziedaar dan eenige grepen, die ons aanleiding gaven in den aanhef dit onderdeel van het Voorschrift „merkwaardig” te noemen. En nu hebben wij nog lang niet alles gezegd, wat ons op het hart ligt, in de hoop, dat het aangevoerde voldoende zij om de overtuiging te schenken, dat de behandeling van den seindienst, zooals in het Voorschrift geschiedt, te eenenmale is af te keuren en dat er behoefte bestaat aan een degelijk ineengezette „handleiding” ten behoeve van het kader, waarin de grondbeginselen der electriciteitsleer beknopt onderwezen worden, zoodanig, dat die handleiding tevens kan dienen voor den kustartillerist en den torpedist. Wij willen toch ook hopen, dat elektrische projectors voor de artillerie niet lang meer zullen uitblijven, dat het zware kustgeschut van electrisch verlichte vizierkorrels zal voorzien worden en die vuurmonden electrische ontsteking zullen verkrijgen; welnu, met een en ander zou de gewenschte handleiding mede rekening kunnen houden.

Met graagte en zonder overdreven inspanning zal het kader zich, voor zoover noodig, den inhoud van de vorenbedoelde handleiding eigen maken, ook daaromtrent hebben wij eenige ondervinding opgedaan. Het oordeelkundig, door een officier geleide onderwijs zal voor het meerendeel een interessante afwisseling zijn van het vele eentonige, waardoor theorieën zich in den regel kenmerken. Men bezuinige daarbij niet op enkele eenvoudige toestellen voor het aanschouwelijk onderwijs; dit zou achterop zijn.

Wil men den onderofficier eenig onderwijs geven in vreemde talen, waardoor hij te zijner tijd zich een behoorlijk bestaan kan verschaffen in de burgermaatschappij, welnu, wij juichen dien maatregel toe als zijnde in het belang van het leger en tevens in dat van den persoon. Maar zeer zeker zou ook eenige grondige, zij het dan ook niet uitgebreide kennis op electrisch gebied hem in de toekomst zeer ten goede kunnen komen. Leert hij daarbij den seinsleutel handteeren, dan vindt hij bijna zonder twijfel zijn weg als burgerambtenaar.

Wat den kanonnier-telephonist aangaat, dien leere men niet meer dan hij strikt noodig heeft; handige, bevattelijke personen kunnen op den regel een uitzondering maken. Evenmin als de kanonnier de werktuiglijke inrichting van zijn horloge kent en dit toch behoorlijk weet op te winden en te raadplegen, evenmin behoeft hij de samenstelling van de telephoon en van andere electrische toestellen nauwkeurig te kennen; mits hij volkomen vertrouwd is met de behandeling en het doelmatig gebruik, is hij voldoende onderlegd om als zeer goed telephonist te kunnen optreden.

En nu nog, ten slotte, een enkel woord over de beteekenis van den seindienst bij de vestingartillerie. Is die dienst van zooveel beteekenis, dat daaraan een zoo ernstige zorg dient besteed te worden als uit het voorafgaande blijkt door ons gewenscht te worden?

Zonder eenigen twijfel: *ja*. Een goed geregelde en beoefende seindienst is een levenséisch voor het practisch vuren. Wel dient men, naast geschikt materieel en personeel, in de eerste plaats te kunnen beschikken over een handig stel schietregels, maar hoe oordeelkundig ook samengesteld, hoe zorgvuldig ook beoefend aan de hand van zoovele ervaringen uit de practijk, toch kunnen die schietregels, kan de practische blik van den vuurleider, niet tot goed recht komen zonder de hulp van den seindienst. Want aan de *vuurregeling* ligt de *waarneming* ten grondslag en deze wordt waardeloos bij gebrek aan een degelijk georganiseerden seindienst.

Indirect beheerscht zodoende de seindienst het artillerievuur, zooals een ieder trouwens heeft ondervonden, wanneer op een gegeven oogenblik de seindienst op het oefeningsterrein hem in den steek liet.

Moge dan hetgeen wij thans in het midden hebben gebracht eenige vruchten afwerpen voor het Wapen, dat bij de verdediging van ons grondgebied een zoo hoogst belangrijke rol heeft te vervullen en zulk een schoone gelegenheid heeft zich voor zijn zware taak tot in alle bijzonderheden voor te bereiden, en moge men voorts bij het samenstellen van Voorschriften als het onderwerpelijke indachtig zijn, dat ook weldra vele jongelieden in ons Leger aanwezig zullen zijn, die den instructeur kunnen vertellen, dat het zóó niet is en hoe het dan wél moet wezen.

Z.

Wielrijders in Compagnieën of per Infanterieregiment?

Meer en meer begint het rijwiel burgerrecht in het leger te verkrijgen. Niet alleen wordt vrijwel algemeen het nut erkend, dat het rijwiel voor den ordonnansendienst kan afwerpen, maar ook het denkbeeld, om op rijwielen gezeten infanterie als strijdende afdeeling te doen optreden, wint hand over hand veld.

Zowel in Frankrijk als in Duitschland, Oostenrijk en Rusland zijn in het afgelopen jaar bij de manoeuvres wederom uitgebreide proeven genomen om de wielrijdende infanterie, tot compagnieën of in detachementen geformeerd, als 4de wapensoort te doen optreden, en niets dan lof hoort men over de resultaten.

Welk standpunt nu neemt Nederland ten opzichte van de Rijwielquaestie in?

Wanneer wij ons „Voorschrift betreffende het rijwiel en de wielrijdersoefeningen bij de Infanterie” inzien, wil het ons voorkomen, dat de wielrijders, bestemd om in afdeelingen op te treden, al zeer stiefmoederlijk bedeed zijn.

Punt 1 der Algemeene bepalingen van dit Voorschrift luidt nl.:

„De militaire wielrijders zijn in de eerste plaats bestemd voor den ordonnansendienst, bij het leger en in de liniën of stellingen.”

„Zij kunnen ook gebezigd worden voor den veiligheids- en verkenningdienst en, al of niet in afdeelingen vereenigd, tot het uitvoeren van bijzondere opdrachten.”

De bij ons ingevoerde militaire wielrijders zijn dus *in de eerste plaats* bestemd voor ordonnansendienst, slechts *in de tweede plaats* kan men hen als strijdbare afdeeling aanwenden.

Zien wij nu verder de laatste alinea van punt 8, dan lezen wij aldaar:

„Bij voorkeur worden de miliciens-wielrijders der jongste lichteningen voor den wielrijdersdienst bij mobilisatie aangewezen. De overigen worden als gewone combattanten in hun positie of graad bij de compagnieën ingedeeld, om *c.q.* ter vervanging of aanvulling der als ordonnansen bestemde wielrijders of ter uitvoering van bijzondere opdrachten te worden aangewezen.”

De wielrijders, die als bereden infanterie gebruikt worden, zij dus, van wie de *meeste* discipline, rijkunst, stoutmoedigheid en „Ausdauer” worden gevorderd, bestaan bij ons uit de wielrijders der *oudste* lichteningen, dus uit die lichteningen, waarvan het gros zeker het *minst* op dergelijke eigenschappen aanspraak zal kunnen maken.

Toch meenen wij, dat juist te onzent met het oog èn op de weinig talrijke cavalerie, èn op het polderterrein, èn op de eigenaardige wijze, waarop eene actieve verdediging zal kunnen worden gevoerd, meer dan in eenig ander land partij van deze 4de wapensoort getrokken zal kunnen worden.

Deze punten zijn trouwens reeds in zoovele geschriften door verschillende schrijvers uitvoerig ter sprake gebracht, dat wij meenen verdere beschouwingen daaromtrent hier achterwege te kunnen laten.

Eén groot bezwaar staat vooral de invoering der compagnieën wielrijders in den weg, nl. de groote kosten.

Volgens onze bescheiden meening nu zouden 4 compagnieën infanterie op rijwielen voor ons land voldoende zijn, nl. 3 om als soutiens der regimenten cavalerie te dienen en 1 om voor ordonnansendienst over de verschillende korpsen van het leger te worden verdeeld.

Ook zouden de daarop komende onkosten niet zoo bijzonder hoog worden en althans tot een minimum beperkt kunnen worden, wanneer, uitgaande van ons „Voorschrift betreffende het rijwiel, enz.“, die compagnieën b. v. op de volgende wijze werden geformeerd:

Elke compagnie is sterk: 1 kapitein, 3 luitenants, 1 vaandrig, 1 sergeant-majoor (administratief), 1 fourier, 1 rijwielhersteller, ¹⁾ 8 sergeanten, 12 korporaaals, 3 hoornblazers en 100 man vredessterkte, 200 man oorlogssterkte. Een deel der sergeanten (korporaals) zou uit miliciens kunnen bestaan.

Op het oogenblik nu, worden per lichting 9×20 man = 180 man voor den dienst van militair wielrijder aan de infanterie onttrokken.

Aannemende, dat wij dit aantal voor het op te richten bataljon niet nog willen vermeerderen, zou dit dan een beschikbaar contingent geven van $\frac{180}{4} = 45$ man per lichting en per compagnie.

Aangezien de opleiding tot militair wielrijder meer oefening vereischt, dan die tot gewoon infanterist, zouden de miliciens-wielrijders 2 jaar voor eersten oefeningstijd onder de wapenen kunnen worden gehouden ²⁾.

Op deze wijze telt elke compagnie onder de wapenen steeds 90 man aan miliciens.

Brengen wij nu het aantal vrijwilligers per compagnie op 10, dan bereikt de vredessterkte per compagnie het boven aangegeven cijfer van 100 man.

Deze groote sterkte is, althans voor 3 der compagnieën, wenschelijk, omdat die compagnieën wielrijders ingeval van oorlog of oorlogs-

¹⁾ Onder dezelfde conditiën als nu de Mr. geweermaker.

²⁾ In vergoeding daarvoor zouden hun eenige voordeelen gedurende en na hun actieven diensttijd moeten worden toegestaan, aangezien de tijd van 2 jaar den bij de wet voorgeschreven termijn overschrijdt en zij zich dus vrijwillig beschikbaar zouden moeten stellen.

gevaar, zoo noodig oogenblikkelijk met de cavalerie moeten kunnen uitrukken, zonder de opkomende lichtingen af te wachten ¹⁾.

De oorlogssterkte zal per compagnie gemakkelijk 200 man bereiken, niettegenstaande het verloop, en wel, getrokken uit de 5 jongste lichtingen.

Het overcompletee aan manschappen der 5^e lichting, alsmede die der 6^e en 7^e lichting zal, zoo noodig, worden gebruikt tot vermeerdering van het aantal ordonnansen; het niet benoodigde aantal wordt vereenigd tot eene depôtcompagnie, van waaruit de geleden verliezen aan wielrijders worden aangevuld. In geval van mobilisatie is het kader voor deze compagnie oogenblikkelijk in zijn geheel disponibel; immers een der compagnieën wordt ten behoeve van den ordonnansendienst over het geheele leger verdeeld, het kader komt dus vrij, dit vormt het kader der depôtcompagnie.

Uitsluitend in vredestijd is met het toezicht op de 4 compagnieën wielrijders belast een hoofdofficier der infanterie, daartoe aan te wijzen.

Dit zou b. v. kunnen zijn een hoofdofficier, commandant van een depôtbataljon van een der regimenten infanterie, aan wien alsdan een luitenant (te nemen uit de sterkte der ordonnansencompagnie) als adjudant zou kunnen worden toegevoegd, welke luitenant ingeval van mobilisatie naar zijne compagnie terugkeert.

De compagnieën worden in administratie gevoerd bij een der korpsen in hunne garnizoenen (evenals de compagnieën hospitaalsoldaten).

In geval van mobilisatie is de beschikking over de compagnieën wielrijders in handen van het Legercommando.

Het kader der ordonnansencompagnie encadreert de depôtcompagnie in eene aangegeven standplaats.

De Kapiteins-compagniescommandanten komen boven de tegenwoordige formatie.

Hiertoe zou b. v. de staf der infanterie met 4 kapiteins kunnen worden uitgebreid, die alsdan van daaruit ieder met het bevel over eene compagnie wielrijders zouden kunnen worden belast.

De luitenants zouden kunnen zijn luitenants der infanterie uit de korpsen bij de wielrijders gedetacheerd. Zij blijven bij mobilisatie bij laatstgemeld korps.

De vaandrags komen boven de tegenwoordige formatie, evenzoo de sergeanten-majoor en de fouriers.

Verder zouden er per lichting 1 milicien-sergeant en 2 milicien-korporaals kunnen worden aangesteld. Men zou dus met 6 vrijwillig-sergeanten en 8 vrijwillig-korporaals kunnen volstaan, die evenals de hoornblazers en

¹⁾ Duidelijk is, dat gedurende den tijd, dat de nieuw opgekomen lichting nog niet voldoende geoefend is, ingeval van oorlogsgevaar de met groot verloop te zenden, of juist gezonden lichting onder de wapenen gehouden of vooral *tijdig* gemobiliseerd wordt.

de ongegradueerde vrijwilligers wederom boven de tegenwoordige formatie zouden komen.

Tot zoo groot mogelijke reductie der onkosten zou, daar voor de ordonnanscompagnie de oorzaak tot het hebben eener zoo groote vredessterkte als de 3 overige compagnieën niet geldende is, deze compagnie uit miliciens van den gewonen dienstdienst kunnen bestaan ¹⁾ en zouden hierbij ook de vrijwilligers (ongegradueerde) kunnen vervallen.

Met hetzelfde doel en hun langen eersten oefeningstijd in het oog houdende, zouden voor de 3 andere compagnieën de herhalingsoefeningen kunnen vervallen,

Aannemende dat de miliciens dier 3 compagnieën tot het blijvend gedeelte zouden hebben behoord, komen wij zoodoende tot de volgende berekening van :

ONKOSTEN PER JAAR.

a. *Personeel.*

Soldijen en Menage.

Toelage luitenant-adjutant	f 100.—
4 kapiteins à f2000	„ 8000.—
4 vaandrags	niet globaal te berekenen.
4 sergeanten-majoor à f1,47.	„ 2146,20
28 fouriers en sergeanten-vrijwilligers à f0,82	„ 8380,40
32 korporaaals-vrijwilligers à f0,45	„ 5256.—
42 vrijwilligers en hoornblazers à f0,35	„ 5365,50
7 maanden 3 × 42 miliciens à f0,35	„ 9261.—
id. 3 × 2 milicien-korporaals à f0,45	„ 567.—
id. 3 × 1 milicien-sergeant à f0,82.	„ 516,50
4 rijwielherstellers tevens gewermakers à f0,87.	„ 1270,20
Toelage ad idem 4 × f400.—	„ 1600.—
	f 42.462,90

Bureelkosten.

1 hoofdofficier à f60.—	f 60.—
1 luitenant-adjutant à f24.—	„ 24.—
4 compagniescommandanten à f50.—	„ 200.—
	f 284.—

Brood.

Kader en vrijwilligers 40.150 rations à ± f0,06	f 2409.—
Miliciens 28.350 rations à ± f0,06	„ 1701.—
	f 4110.—

¹⁾ Dit neemt niet weg, dat ook zij in patrouille- en verkenningsdienst behooren te worden geoefend.

Onkosten voor scheren en het wasschen
van lijfgoederen.

Nemen wij aan dat de onkosten daarvan te zamen bedragen *f* 0,03 per man en per dag, dan worden deze onkosten:

Vrijwilligers $74 \times 365 \times f0,03$	<i>f</i> 810,30
Miliciens $132 \times 210 \times f0,03$	<i>f</i> 831,60
	<i>f</i> 1641,90

Uitrusting en reserverekening.

De *vrijwilliger* betaalt voor een deel zelf zijne kleeding door middel der opgelegde korting. In dit betalen wordt hij echter geholpen door zijne toelage voor eerste uitrusting en zijne dagelijksche toelage. Dit deel komt dus ten laste van het Rijk en zal jaarlijks zijn:

1) Eerste uitrusting onderofficieren $36 \times \frac{30}{6}$	<i>f</i> 180.—
id. korporaals en minderen $74 \times \frac{20}{6}$	" 246,66
Dagelijksche toelage onderofficieren $36 \times 13 \times 365$	" 1708,20
" " korporaals en minderen $74 \times 11 \times 365$ "	" 2971.—
	<i>f</i> 5105,96

Wat de *miliciens* aangaat, blijft de toelage voor eerste uitrusting dezelfde. Het langer verblijf onder de wapenen zal echter vermoedelijk nog het ontvangen van enkele kleedingstukken tengevolge hebben, zoodat in het ongunstigste geval voor hen nog in rekening dient te worden gebracht:

Dagelijksche toelage mil.-sergnt. (3) 7 maanden à 13 ct. per dag	<i>f</i> 81,90
Idem mil.-korpls. en minderen (3 × 44) 7 maanden à 11 ct. per dag	" 3049,20
	<i>f</i> 3131,10

Vrijwilligers (zie boven) " 5105,96

Totaal vrijwilligers en miliciens *f* 8237,06

Wat het personeel aangaat, krijgen wij dus de volgende onkosten:

Soldijen	<i>f</i> 42.462,90
Bureelkosten	" 284.—
Brood	" 4110.—
Wasch- en scheerloon	" 1641,90
Uitrusting en reserverekening	" 8237,06
	<i>f</i> 56.735,86

Hiervan moet echter worden afgetrokken het geldelijk voordeel, valende op het niet onder de wapenen komen voor herhalingsoefeningen der miliciens (42 dagen).

Soldijen	<i>f</i> 2068,92
Wasch- en scheerloon	" 166,32
Brood	" 340,20
Dagel. toel. milicien-sergeanten (3) à 13 ct. = $42 \times 13 \times 3$ "	" 16,38
Idem miliciens en mil.-korporaals (3 × 44) à 11 ct. = $42 \times$ $11 \times 3 \times 44$	" 609,84
	<i>f</i> 3201,66

1) De uitgave voor eerste uitrusting wordt hier over de 6 jaar der dienstverbintenis verdeeld.

Zoodat de onkosten vallende op het personeel netto bedragen:

onkosten.	f 56.735,86
waarvan wordt afgetrokken. „	3201,66
Totaal f	53.534,20

b. Wapenen en ledergoed.

De meerdere slijtage, die de wapenen en het ledergoed der miliciens zullen ondervinden, is moeielijk onder cijfers te brengen; echter gelooven wij, dat dit een luttel bedrag zal zijn.

Voor de vrijwilligers is echter noodig aanschaffing van eenige stellen wapenen en wel:

4 stellen voor sergeanten-majoor à f 42,32.	f 169,28
90 „ „ onderofficieren en minderen à f 52,11 ⁵ „	4690,35
12 „ „ hoornblazers à f 48,77.	585,24
	f 5444,87

De reparatiën aan wapenen en ledergoed stellende op f 10.— 's maands per compagnie, zal bovenstaand bedrag met f 210.— moeten worden vermeerderd, zoodat de meerdere onkosten, wat wapenen en ledergoed aangaat, bedragen $f 5444,87 + f 210 = f 5654,87$ 1).

c. Rijwielen.

De officieren zorgen voor een eigen rijwiel en genieten daarvoor eene jaarlijksche schadeloosstelling van f 75.—

Zoo ook de vaandrags, die daarvoor een evenredig deel dier toelage genieten voor den tijd dat zij onder de wapenen zijn.

In vreedetijd zijn van de overige wielen aanwezig: die voor het kader, 100 per veldcompagnie en 90 voor de compagnie ordonnansen, te zamen dus 500 rijwielen, terwijl door het Rijk een contract kan worden aangegaan met een of meer rijwiefabrieken, om in tijden van oorlog of oorlogsgevaar het verder benoodigde aantal rijwielen binnen een bepaald aantal dagen te leveren.

Nemen wij nu verder aan dat, bij eene zoo groote leverantie als de bovenbedoelde, de rijwielen, de noodige remontestukken inbegrepen, tegen f 175.— per stuk zouden kunnen worden geleverd, met de verplichting, het rijwiel bij afdanking tegen de som van f 25.— weder in te nemen.

De tijd, dien een dusdanig rijwiel bij goed onderhoud kan dienen, is 4 à 5 jaar.

1) Door de laatst ingevoerde wijziging in de bewapening der fouriers, die nu met de revolver in plaats van met het geweer gewapend zijn, wordt dit bedrag teruggebracht tot f 5615,69; wegens den geringen invloed, dien dit op het eindbedrag uitoefent, is deze wijziging hier echter verder buiten beschouwing gelaten.

Jaarlijks zouden dus 100 rijwielen kunnen worden vernieuwd, zoodat de onkosten, vallende op de rijwielen, jaarlijks zullen bedragen:

Toelage officieren (16 à f 75)	f 1200.—
100 rijwielen à f 150	„ 15.000.—
	<u>f 16.200.—</u>

Ramende verder de onkosten aan herstellingen aan de rijwielen door elkaar op f 5.— per wiel en per jaar, dan wordt bovenstaande som daardoor vermeerderd met f 2500.—, zoodat de totale op de rijwielen vallende onkosten zullen bedragen:

$$f 16.200.— + f 2500.— = f 18.700.—$$

Aan de kosten van eerste aanschaffing (180 rijwielen zijn reeds aanwezig) zou kunnen worden tegemoet gekomen door de successievelijke oprichting van het bovenomschreven korps.

Aangenomen wordt verder, dat door eene compagniesgewijze verdeling van het korps over verschillende garnizoenen geen nieuwe kazernebouw noodzakelijk wordt, terwijl andere moeilijk te berekenen kleinere onkosten als verwarming, verlichting, slijtage aan nachtleger, enz., en détail buiten rekening worden gelaten.

Slechts meenen wij nog, dat het aanbeveling zou verdienen in geval van mobilisatie aan elke veldcompagnie toe te voegen een kar, bespannen met 4 paarden, eensdeels dienende als patrooncaisson, anderdeels tot het vervoeren van de noodige remontestukken en enkele volledige rijwielen, alsmede de benoodigde gereedschappen voor den rijwielhersteller en verdere bagage ¹⁾.

De ransels der wielrijders worden medegevoerd, hetzij op de karren van het onderdeel waarbij zij tijdelijk zijn ingedeeld, hetzij op gerequireerde voertuigen.

Zoodoende zouden de jaarlijksche onkosten, vallende op een korps als boven werd omschreven, bedragen:

a. Personeel	f 53.534,20
b. Wapenen en legergoed	„ 5654,87 ²⁾
c. Rijwielen	„ 18.700.—
d. Bijkomende onkosten	± „ 2110,93
	<u>f 80.000.—</u>

Ziehier dus ongeveer het bedrag, verbonden aan de oprichting van een wielrijderskorps van voldoende sterkte om voor ons land te voldoen aan de eischen, die men redelijkerwijze aan eene dergelijke afdeling stellen mag.

Niet te ontkennen valt, dat, op zichzelf beschouwd, *tachtig duizend gulden* een vrij aanzienlijke som gelds vertegenwoordigen, maar, waar

¹⁾ Deze karren moeten met toebehooren reeds in vreedestijd aanwezig zijn. De onkosten hierop vallende zijn echter niet in de berekening opgenomen.

²⁾ Zie de noot op blz. 729.

reeds een bedrag van *twee en twintig en een half* millioen voor Oorlog wordt uitgegeven, zal men daar weigeren dit offer te brengen en zich daardoor het aanwenden van een zoo grooten factor ten goede, als eene afdeeling infanterie op rijwielen, in het belang der Landsverdediging ontzeggen? Wij hopen het tegendeel.

E. DE KRUIJFF,

2e Luit. 7e Regt. Infanterie.

Bepakking van de patrooncaisson en van het pakpaard bij de infanterie.

Toen in het laatst van Augustus in het garnizoen 's Bosch eene oefening werd gehouden in het aanvullen van munitie, stuitte men bij het bekakken der munitiekisten van het pakpaard op eenige zeer groote bezwaren.

Volgens § 104 van de bataljonsschool, uitgave 1896, kan ieder der 4 kisten van het pakpaard bevatten: 10 pakken van 60 patronen, 8 pakken van 30 patronen en, tot aanvulling, 4 doosjes van 10 patronen.

Aangezien niet is voorgeschreven op welke wijze de bepakking moet geschieden, werd deze reeds van te voren beproefd en kwam men daarbij tot de ervaring, dat, wilde men de kisten niet forceeren, slechts 2 in plaats van 4 doosjes tot aanvulling konden geplaatst worden.

Maar er was meer. De pakken patronen moesten eenigszins klemmend tegen elkander worden aangesloten, zoo zelfs, dat de patronen der onderste lagen zeer moeilijk weder uit de kisten konden worden verwijderd.

Deze omstandigheid is zeer nadeelig, omdat de kisten in de voorste gevechtlinie moeten geledigd worden, en derhalve de ontpakking zoo gemakkelijk mogelijk moet kunnen plaats hebben, terwijl ook het pakken eenvoudig en snel moet kunnen geschieden.

Verder is mijns inziens niet genoeg rekening gehouden met de omstandigheid, dat de kisten van het pakpaard gepakt moeten worden met pakken aanwezig in de patrooncaisson, nadat eerst daaruit de 8 zakken tot patronenvervoer zijn gevuld.

Nu bevat iedere zak minstens 7 pakken van 60 of 14 pakken van 30 patronen, waarbij wij dan, om de zaak niet al te lastig te maken, willen aannemen, dat er in één zak tegelijkertijd pakken van 60 en van 30 patronen mogen zijn. Wij rekenen dus eenvoudig op 42 doosjes per zak, waaruit volgt, dat, zoodra het pakpaard bepakt wordt, er reeds 336 doosjes zijn uitgegeven.

Verder nemen wij als bekend aan, dat de patrooncaisson is verdeeld in 4 bakken, elk met 4 kruizen, en dat ieder kruis 18 pakken van 60 patronen en 6 pakken van 30 patronen bevat. Ieder kruis heeft dus een inhoud van 126 doosjes, waaruit volgt, dat men voor het vullen der zakken tot patronenvervoer twee kruizen geheel moet ledig maken en uit het derde kruis nog 84 doosjes moet nemen.

Na het vullen der zakken neemt het pakken der munitiekisten een

aanvang. Hiertoe zijn o. a. noodig voor de vier kisten 4×8 pakken van 30 patronen = 32 dergelijke pakken. Nu bevinden zich onder de pakken van 30 patronen in de genoemde kruizen twee soorten en wel per kruis vier pakken, die door hun vorm onbruikbaar zijn om in de kisten te worden gepakt, en twee, die hiertoe wel bruikbaar zijn.

In alle zestien kruizen van de caisson te zamen bevinden zich dus 16×2 bruikbare pakken, welk aantal wij juist noodig hebben. Om deze pakken echter uit de caisson te kunnen nemen, moet men deze geheel ontpakken, een werk, dat zeer omslachtig is, ja, onder de gedachte omstandigheden, zelfs ondoenlijk mag worden geacht.

Het model bepakken der munitiekisten is dus om de volgende redenen onpractisch:

a. omdat men na de bepakking de kisten niet meer kan sluiten, althans niet zonder het deksel te forceeren;

b. Omdat de benoodigde pakken niet dan na ompakking der geheele caisson te verkrijgen zijn, en

c. omdat de bepakking zoo nauwgezet moet geschieden, dat ze alleen onder zeer gunstige omstandigheden kan plaats hebben, terwijl ook zelfs dan nog het ontpakken zeer bezwaarlijk gaat.

Alle bovenstaande bezwaren kunnen echter worden opgeheven door eene andere en o. i. betere wijze van bepakken der patrooncaisson, die bovendien nog het voordeel heeft, dat er 23.680 in plaats van 20,160 patronen in kunnen geborgen worden, — eene vermeerdering dus van 3520 patronen.

Ten einde deze vermeerdering der hoeveelheid patronen te verkrijgen, dient men te beginnen met de pakken van 60 en van 30 patronen op eene andere wijze, dan tot dusverre het geval was, te vereenigen.

Men plaatse hiertoe de doosjes alle zes (drie), met de grootste vlakken tegen elkaar, op een tafel en binde het aldus gevormde lichaam één keer met een band, loopende midden over de deksels der doozen. Aldus zal het mogelijk zijn in ieder kruis te pakken:

16	pakken	van	60	patronen,
12	"	"	30	"
en 16	doosjes	"	10	"

Dit maakt per kruis 1480 patronen, dus per caisson 16×1480 patronen = 23.680 patronen.

Men heeft hierbij bovendien het voordeel, dat alle pakken van 30 patronen geschikt zijn om te worden gepakt in de munitiekisten van het pakpaard.

Begint men nu met de 8 zakken te vullen, dan maakt men hiertoe twee kruizen geheel ledig en heeft verder van het derde kruis nog 40 doosjes noodig.

Hierbij wordt aangenomen, dat de bepaling vervalt, dat men juist 7 pakken van 60 of 14 pakken van 30 patronen in iederen zak moet bergen, en dat er alleen op gelet wordt, dat iedere zak 42 doosjes bevat, hetzij dan in pakken van 60 of van 30 patronen samengebonden of zelfs los

Neemt men nu uit het derde kruis, om de genoemde 40 doosjes te krijgen, 6 pakken van 60 patronen en 4 losse doosjes, dan blijven in dit kruis nog over:

10 pakken van 60 patronen,
12 " " 30 " ,
en 12 doosjes " 10 " .

Verder is proefondervindelijk gebleken, dat, zonder de bezwaren hiervoren opgesomd, in één kist kunnen worden gepakt:

9 pakken van 60 patronen,
9 " " 30 " ,
en 4 doosjes " 10 " .

Dit geeft dus voor de 4 kisten 36 pakken van 60, 36 pakken van 30 en 16 doosjes van 10 patronen.

Bij eene oppervlakkige beschouwing blijkt nu reeds, dat men juist de benodigde patronen kan vinden in het 3de, 4de, en 5de aantebreken kruis, en dat zoowel het ontpakken der caisson, als het pakken der munitiekisten regelmatig en snel kan geschieden.

Gaat men nu over tot het beproeven der bovenomschreven bepakkingswijze der caisson, dan bemerkt men, dat de drukplanken niet meer geplaatst kunnen worden. Deze planken hebben echter hun nut totaal verloren, daar bij vorengenoemde pakmethode de pakjes voldoende tegen elkaar sluiten om opspringen te beletten en ze nu bovendien door het deksel worden opgesloten. Zelfs als een bak der caisson gedeeltelijk ontpakt is, bestaat er, ook bij het rijden over zeer oneffen terrein, geen gevaar voor het dooreenraken der pakken.

Daar nu de drukplanken achterwege blijven, zijn de latten onderaan het deksel, welke dienden om de drukplanken aan te zetten, eveneens overbodig geworden. Wijders kan, aangezien er geen werk meer gebezigd behoeft te worden, bovendien nog het, op den inventaris der caisson voorkomende, stophout G vervallen.

Na deze kleine zaken veranderd en weggelaten te hebben, zal men bemerken, dat de kisten der caisson zeer gemakkelijk kunnen worden geopend en gesloten.

Ten slotte zij het mij vergund op te merken, dat ook nu nog het voordeel blijft bestaan, dat de patrooncaisson minder zwaar is gepakt, dan bij de bepakking met de patronen No. 1 voor het geweer M ⁷¹/₃₃. Toen toch bevatte eene caisson 11.400 patronen in pakjes en 3456 patronen in houders, dus in het geheel 14.856 patronen. Nu weegt een patroon No. 1 gemiddeld 43 gram, dus het gewicht aan patronen was reeds ruim 638 KG. Hierbij kwam nog het gewicht van de 864 oud-model houders.

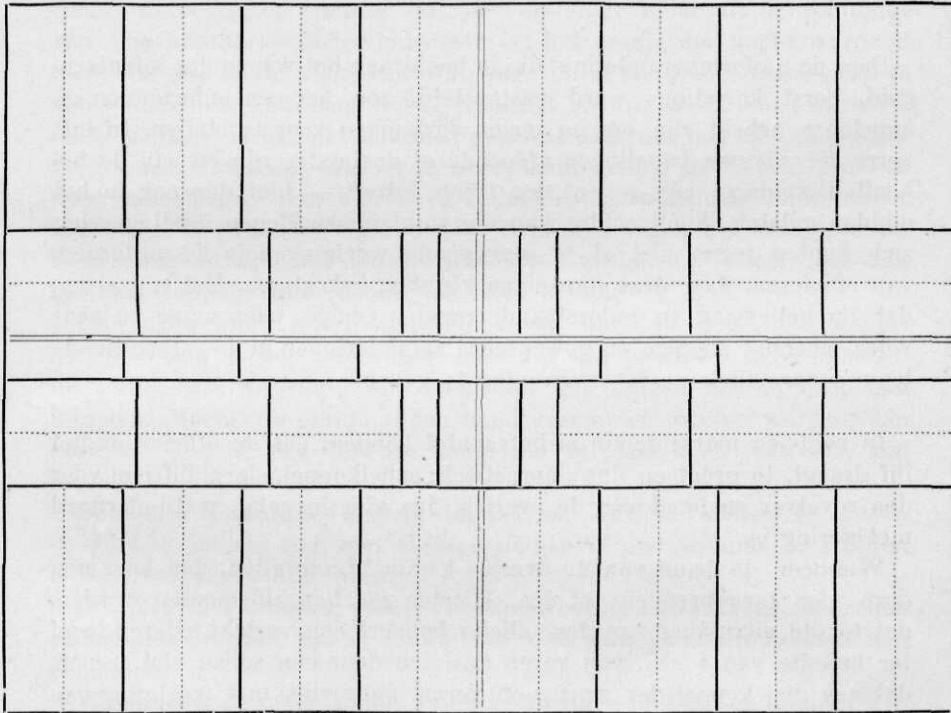
Thans echter wegen de patronen en houders te zamen slechts $23.680 \times 22,55 \text{ gram} + 4736 \times 10 \text{ gram} =$ ruim 581 KG.

De caisson blijft dus ruim 57 KG. lichter dan vroeger (het gewicht der oude houders, van de drukplanken, enz., nog bovendien verwaarloozende).

Dat eindelijk de verkregen vermeerdering van den patronenvoorraad zeer belangrijk is, wordt duidelijk, als men in aanmerking neemt, dat 6 caissons, bepakt zooals hierboven is omschreven, meer patronen bevatten, dan 7 caissons bepakt op de thans reglementair vastgestelde manier.

Schets van een gepakt kruis.

(Niet op schaal.)

In bovenstaande schets geven de dubbele lijnen de metalen reepen, op het kruis aangebracht, aan. De pakken van 60, 30 en 10 patronen zijn uit de grootte der vakjes gemakkelijk te herkennen. De stippellijnen duiden de banden der pakken aan.

H. VAN MAAREN.

1e Luit.-Adjutant der Infanterie.

De tenue van officieren.

Daar de uniformverandering, die in hoofdzaak het wapen der infanterie gold, eerst kortelings werd vastgesteld, zou het een onbegonnen en hopelooze arbeid zijn om nu reeds wijzigingen voor te stellen. In hoe verre de nieuwe bepalingen afdoende of doelmatig zijn en aan de behoeften voldoen, zij — wat den troep betreft — hier dan ook in het midden gelaten. Nooit echter kan om zuinigheidsredenen de Regeering zich kanten tegen niet al te ingrijpende wijzigingen in de uniformen van officieren, daar deze hun eigen kleeding bekostigen. Het is daarom, dat ik het waag in onderstaande regelen eenige, naar mijne en naar veler meening noodige en gewenschte veranderingen in de verschillende tenue's der officieren in overweging te geven.

In veld- en marschtenuë is het aantal banden, dat de officier om het lijf draagt, te groot en dus onpractisch: sabelkoppel, sjerp, lijfriem voor den revolver en band van de overjas, dus vier in getal, wat inderdaad niet gering is.

Wanneer de band van de overjas kwam te vervallen, dan kon men deze vier terugbrengen tot één. Hiertoe zou bepaald moeten worden, dat tot de uitrusting van den officier behoort een verlakt lederen band ter breedte van 4 cM., van voren gesloten door een solied slot, zooals dat van den koppel der marine-officieren, natuurlijk met weglating van de o. a. daarop voorkomende gekruiste ankers. Op den band wordt vastgehecht de oranje sjerp ter breedte van 3 cM., zoodat de lederen band, tegen spoedige slijtage van de sjerp, aan weerszijden $\frac{1}{2}$ cM. buiten deze uitsteekt. Aan den band, voorzien van twee ophangriemen tot sabel, worden gedragen de revolver, patroontasch, kijker, veldflesch en sabel.

Trekt men de overjas aan, om zich tijdelijk, bijv. tegen een plotseling opkomende regenbui, te beschutten, dan blijft de koppel c. a. onder de jas. Is het echter te voorzien dat de officieren de overjas gedurende de oefening zullen moeten aanhouden, dan komt de koppel c. a. er boven. Mochten er bezwaren bestaan tegen het dragen van de sabel boven de overjas, — wat ik niet geloof —, dan konden aan den koppel de draagriemen tot sabel vervallen en de tegenwoordige singelkoppel voor de sabel behouden blijven. In elk geval ware dan toch een groot voordeel verkregen door het vervallen van de afzonderlijke sjerp met

kwasten en den revolver-lijfriem. Den door mij voorgestelden koppel zou ik voor alle wapens en korpsen van éézelfde model willen zien, met dien verstande dat de ophangriemen tot sabel voor de bereden wapens achterwege moeten blijven en dat de koppelplaat voor de cavalerie, marechaussee, kwartiermeesters en paardenartsen verzilverd en voor de overige wapens, korpsen en dienstvakken verguld moet zijn.

Ofschoon wel eens als nadeel van de sjerp wordt opgegeven, dat zij de officieren te veel kenbaar maakt, betreur ik het uit een oogpunt eener welbegrepen traditie dat de vorstelijke kleur uit de veldtenue van den infanterie-officier gebannen is; het oranje der kepi-kokarde is toch wel wat al te klein van afmeting.¹⁾ Dat de *grootte tenue-sjerp* te velde niet meer gedragen wordt verheugt mij om meer dan één reden, doch jammer is het dat daarmee gepaard gaat dat ook de oranjeband verdwenen is. Ik zou daarom in overweging willen geven een proef te doen nemen met den hierboven bedoelden sjerp-koppel, zoowel voor *marsch-* als *veldtenue*. Mochten de bezwaren tegen het oranje echter te overwegend zijn, dan kan de proef toch genomen worden, doch dan met den koppel zonder den zijden band er op.

Uit ingewonnen informatiën bleek mij dat een dergelijke koppel ± f 7,50 zou kosten, waardoor men dus een practisch en zeer solied uitrustingsstuk verkrijgt, wat men niet kan zeggen van de sjerp met kwasten. Mocht de oranje zijden band vernieuwd moeten worden, dan kost dit ± f 5; den lederen koppel en de plaat heeft men voor zijn leven.²⁾

De sjerp (infanterie model), koppel en lijfriem kosten te zamen ± f 14,50 en om zich met al deze riemen in marschtenue te kleeden is een zeer omslachtig werk.

De sjerp met kwasten, zooals die tegenwoordig bestaat voor onbereden en bereden wapens, zou ik uitsluitend voor gala- en groote tenue willen behouden.

Wat verder de marschtenue van den officier — die van de infanterie in het bijzonder — betreft, zou ik het uit een oogpunt van uniformiteit zeer gewenscht vinden, indien de verschillende mobilisatiestukken volgens bepaalde voorschriften aan het lichaam gedragen werden. Welk voordeel men er in ziet, om een ieder toe te staan deze voorwerpen geheel naar eigen goedvinden te dragen, is mij volkomen duister.

Deze liberaliteit maakt in het algemeen — en op den troep in het bijzonder — een zeer ongunstigen indruk. Men bepale daarom vorm, kleur en draagwijze van de verplicht en de facultatief te bezitten mobilisatievoorwerpen, met in achtneming van de strikt noodige faciliteiten voor het dragen van de tegenwoordig toegestane modellen.

1) Volgens art. 144, sub 4°., Inw. Dienst Inf. 1898, draagt de officier, tenzij het tegendeel wordt bevolen, in veldtenue geen sjerp.

2) Oude sjerpen zijn op deze wijze doelmatig af te dragen.

Eene verbetering ware het om voor te schrijven dat revolverfoedraal, patroontasch en kijkerfoedraal zwart moeten zijn en dat de musette, welke van bruin waterproof behoort te wezen, niet anders dan op den rug gedragen mag worden. Zij, die eerstgenoemde voorwerpen van bruin leder hebben, kunnen dezen met zeer geringe kosten zwart laten maken. Ook het veranderen van de draagwijze der musette zal met een slechts kleine uitgave gepaard gaan.

Aanbeveling zou het verdienen te bepalen dat in veldtenuë door den infanterie-officier de gerolde overjas hoefijzervormig over de op den rug gedragen musette bevestigd moet worden, waartoe deze laatste van 3 riemen voorzien moet zijn. Het dragen van de gerolde overjas dwars over het lichaam vindt ieder officier onpractisch en zeer hinderlijk.

De kepi wordt vrij algemeen geroemd als een net hoofddeksel, dat aangenaam op het hoofd zit. In hoeverre zij tevens voldoende soliede voor het gebruik te velde is, kan ik moeilijk uitmaken; in het algemeen heeft men hierbij tusschen twee uitersten te kiezen: of zeer weerstandbiedend (Duitsche helm) of zeer buigzaam (Fransche képi). Een bezwaar van onze kepi is, dat de stormband er zich blijkbaar niet toe leent om onder de kin gedragen te worden. (Waarom eigenlijk niet?) ¹⁾ Een hoofddeksel moet men bijv. bij het snel avanceeren, bij het overwinnen van hindernissen of op patrouille in kreupelhout niet kunnen verliezen en dit zal zonder stormband wèl het geval zijn. Het oog wil bovendien ook wat: een troep in marschtenuë of een schildwacht ziet er met stormband onder de kin veel martialer uit dan zonder. Daarom moet men het hoofddeksel van onze milliciens, die door moeder Natuur toch al niet met een bijzonder krijgshaftig uiterlijk zijn bedeed, niet te kinderachtig maken, als de troep onder de wapenen is. Zet een rijdend artillerist zijn ruigen, imponeerenden kolbak af, en de geheele illusie, van een massieven „grognard” gezien te hebben, is verdwenen. Het uiterlijk voorkomen van een troep vormt een groot gedeelte van zijn prestige.

De invoering van de veldmuts voor alle officieren is een zeer gewenschte verbetering geweest, al zal niemand beweren dat dit kalotje voldoet aan slechts matige eischen van den goeden smaak. Nu is waar dat aan deze eischen een kleedingstuk voor het gebruik te velde niet behoeft te voldoen. Had men ons echter de muts gegeven van het Indische leger, dan hadden wij een practischer en tevens netter hoofddeksel gehad. Die muts toch is wegens de deuk, die er in is, veel gemakkelijker op tē vouwen; onze kalot is niet anders op te vouwen dan in eene valsche plooi, die er na eenigen tijd een komieken vorm aan geeft.

Een granaat versiert de veldmuts van alle officieren, onverschillig het wapen of dienstvak. ²⁾ Wat men toch bij ons in dien granaat ge-

¹⁾ „Als regel geldt dat de stormband der kepi niet onder de kin wordt gedragen”. Inw. Dienst Inf. 1898, Art. 144, sub 2°.

²⁾ Uitzonderd die van de officieren der Jagers.

zien heeft! Is hij zulk een onmisbaar distinctief, of zoo iets typisch Nederlandsch? Bestaan er geen letters, cijfers, helmen, esculapen; kunnen geen letters en cijfers dooreengestregeld worden zooals de C. S. bij de leerlingen der Cadettenschool of de M. A. bij de cadetten der Koninklijke Militaire Academie? Een van beiden: men is bij ons of weinig vindingrijk, of heeft geen hart voor dergelijke kleinigheden van de uniform. In het Duitsche leger, waar toch op dit gebied voor zoo verbazend veel meer te zorgen is, worden dergelijke zaken met groote nauwgezetheid in acht genomen, zonder dat daardoor de groote legerbelangen ook slechts in het minst te lijden hebben. ¹⁾

Een groot bezwaar van onze korte jas is dat zij te velde zulk een gebrekkige gelegenheid tot berging oplevert. Reeds menigeen had het verlies van een notitieboekje, portefeuille of sigarenkoker te betreuren, door deze zaken in een der achterzakken te bergen; is iets in den voorzak geborgen, dan is het wegens sjerp en lijfriem met aanhangsels een toer om dit te voorschijn te halen. *Berging voor een stafkaart mist de officier te eenen male.*

Het zou daarom zeer gewenscht zijn voor den infanterie-officier als dienstjas een kleedingstuk in te voeren, geheel van den vorm van het cadettenmouwvest. Iedereen, die dit mouwvest gedragen heeft, weet hoe een aangenaam, practisch kleedingstuk het is. Men begrijpe mij echter wel: ik bedoel niet dat smakelooze, zakkerige mariniersbuis zonder taille. Aan deze dienstjas zouden aangebracht moeten worden één rij groote vergulde knopen, twee kleine taillehaak-knopen, roode biezen langs de opslagen der mouwen, kraag van dezelfde kleur en hetzelfde model als de bestaande; verder aan *weerszijden* (aan de *buitenzijde*) een 20 cM. diepe en 14 cM. wijde borstzak, voorzien van een klep. Bovendien moesten de tegenwoordige passanten vervangen worden door 3 cM. breede, met eenig gouden koord versierde, rood lakensche schouderlappen, van het model van den troep en voorzien van het regimentscijfer van blauw geëmailleerd metaal. De draagriemen van de musette moeten onder de schouderlappen gedragen worden, zoodat deze moeten voorzien zijn van een knoopsgat en een metalen knoop. Deze schouderlappen zouden bovendien zeer goedkoop kunnen zijn, wanneer men nagaat dat de sierlijke, geheel met zilver en zwarte zijde geborduurde „Achselstücke” van den Duitschen officier slecht 4 Mark kosten. ²⁾

De voordeelen, aan een dergelijke jas verbonden, acht ik veel grooter dan het kleine nadeel, dat zij niet volkomen dezelfde is als die van den

¹⁾ Bij de benoeming van H. M. de Koningin tot Chef van het 15de Huzarenregiment (Besluit van den Keizer van Duitschland van 31 Augustus), werd gelast dat op de schouderlappen van dit regiment een W moet worden aangebracht (Mil. Wochenblatt 14 Sept. 1898).

²⁾ Een paar passanten voor den infanterie-officier kost *f*12 of *f*5, naarmate zij van verguld zilver of van verguld nieuw-procédé metaal zijn. Het verschil met 4 Mark is sprekend!

troep. Des te minder geldt dit bezwaar daar de kleuren wel dezelfde zijn en op zekeren afstand het verschil in den vorm niet in het oog valt. Zeer jammer is het inderdaad dat dit nette, practische kleedingstuk bij de uniformverandering niet voor de geheele infanterie werd ingevoerd, doch de zoo overwegende geldquaestie zal hierbij wel een belangrijke rol gespeeld hebben. Evenals bij ons vestingstelsel is men ook bij uniformverandering gebonden aan het reeds bestaande en men kan zich dan nooit geheel vrij maken van lapwerk. Werd de door mij bedoelde dienstjas voor de officieren der infanterie ingevoerd, dan zou de bestaande korte jas met de gouden passanten buiten dienst (kleinen kazernedienst) kunnen gedragen worden.

Met groote ingenomenheid werd bij de laatste uniformverandering de bepaling begroet, dat de onbereden officieren den lossen mantel, 't zij alleen, 't zij met de overjas mogen dragen. De officieren der bereden wapens en dienstvakken zijn in dit opzicht niet te benijden, daar hun het gebruik van de overjas zonder mantel verboden is. En toch zijn er weersgesteldheden, waarbij noch de mantel alleen, noch de overjas met mantel een aangename dracht is.

Verwondering verwekte het echter algemeen, dat de hoogst onpractische buikband aan de overjas der onbereden officieren niet tevens is komen te vervallen. Ik heb nog nooit iemand gesproken, die het nut van dien band begreep; dit is dan ook onnaspeurlijk. Dit aanhangsel ontsiert de jas en een bewijs, dat hij overbodig is, kan men vinden in de afschaffing er van bij de bereden wapens, waar hij vervangen is door een korten band, die op den rug gesloten wordt. De overjas van den infanterist heeft ook dezen band.

Aanbeveling zou het verdienen om de overjas van den officier van opslagen te voorzien, in de eerste plaats, omdat, wanneer zij breed zijn, slijtage aan de mouwen (vooral aan de linker) gemakkelijk te herstellen is; in de tweede plaats omdat hierdoor de gelegenheid geopend wordt de overdreven somberheid van de overjas te breken. Het rangdistinctief is de eenige sterrengroep aan dit sombere firmament. Ongetwijfeld is eenvoud het kenmerk van het schoone, doch eenvoud is een zeer betrekkelijk begrip; een zwarte jas met zwarte voering en zwarte knopen is voor een militair kleedingstuk wel wat al te eenvoudig. Die jas eigent zich dan ook uitstekend voor het bijwonen van begrafenissen. Waarom is men in ons land zoo bang voor het aanbrenge van de eene of andere kleur, die een uniform zoo releveert? Duur? Zou bijv. een niet te donkere blauw-grijze overjasvoering duurder zijn dan een zwarte? Integendeel, daar slijtage hieraan niet zoo onmiddellijk in het oog valt. Zouden lichtblauwe mouwopslagen, dito kraag en rugband de rekening bij den kleermaker verhoogen? Volstrekt niet, want lichtblauw laken kost evenveel als donkerblauw, en het arbeidsloon blijft hetzelfde. En wat bovendien dien hooger prijs betreft — nu, ik geloof, dat de dikke passanten voor een diensttenu bewijzen, dat wij op dat punt niet zoo nauw zien.

Om slechts bij de overjassen en losse mantels van de officieren der

vier wapens te blijven, zouden — dunkt mij — de volgende wijzigingen aanbeveling verdienen:

Grenadiers. Lichtblauwe kraag en mouwopslagen; de kraag voorzien van twee geborduurde gouden granaten.

Jagers. Lichtgroene kraag en mouwopslagen; de kraag voorzien van twee geborduurde gouden hoorns.

Infanterie. Donkerblauw-grijze kraag en mouwopslagen.

Cavalerie. Donkerblauwe kraag en mouwopslagen.

Artillerie. Zwart fluweelen kraag; donkerblauw lakensche mouwopslagen.

Genie. Als grenadiers, doch in plaats van de granaten twee geborduurde gouden helmen.

Bij alle overjassen en losse mantels wordt de zwarte en lichtblauwe voering vervangen door een blauw-grijze, die desverkiezende in den winter kan vervangen worden door een lakensche of wolachtige van dezelfde kleur. De band om het lijf vervalt en wordt vervangen door een korten band op den rug ¹⁾, en van dezelfde kleur en stof als de mouwopslagen; kraag, mouwopslagen en rugband worden voorzien van biezen van dezelfde kleur als die der uitmonstering, behalve bij het Regiment Grenadiers en Jagers, het 1ste en 2de Regiment Huzaren en het Korps Rijdende Artillerie, waar de biezen achterwege blijven. De mouwopslagen, ter hoogte van 15 cM., zijn aan de bovenzijde open, zooals aan de kapotjas der cadetten.

Mocht het een bezwaar zijn, dat de artillerie-officieren evenals de generaals een fluweelen kraag op de overjas dragen, dan kan men de jas van laatstgenoemden voorzien van fluweelen mouwopslagen en rugband.

Naar bovenstaande denkbeelden zou de overjas der officieren, behorende tot de overige organen van het leger, met inachtneming van onderlinge verschillen, kunnen gewijzigd worden. Het eentonige in de officierskleeding zou hierdoor eenigszins gebroken zijn.

Behalve uit een oogpunt van gepaste sierlijkheid, zou het aanbrengen van deze of dergelijke veranderingen het voordeel hebben, dat, wanneer deze onderdeelen vernieuwd worden, zij de geheele overjas nieuwer doen schijnen, terwijl bijv. een nieuwe donkerblauwe kraag op een oude donkerblauwe jas zeer afsteekt. Het is jammer, dat bij de uniformverandering een lichtblauwe of donkergrijze kraag, mouwopslagen en rugband niet op de overjassen der infanterie zijn aangebracht; dit zou het Rijk geen cent meer hebben gekost en de troep had er een minder droefgeestig kleedingstuk door gekregen. Zouden deze wijzigingen nog niet mogelijk zijn?

Waarom zijn toch op *gouden* passanten, *gouden* regimentscijfers geplaatst? Zilveren, rood of blauw geëmailleerde zouden toch veel beter uitkomen en daartoe dienen die cijfers immers. Vreemd vind ik het ook dat o. a. de officieren van den staf der infanterie hetzelfde teeken op hunne

¹⁾ Voorzien van twee knopen, opdat de jas naar verkiezing ruim en nauw kunne gedragen worden.

passanten hebben, als die der Grenadiers. Granaat, hoorn, helm en esculaap toch zijn eigenaardige traditioneele emblemten, resp. van de Grenadiers, Jagers, Genie en Geneeskundigen Dienst. Voor de officieren van den staf der infanterie is de granaat een geheel zinledig distinctief; men had hun net zoo goed bijv. een esculaap op de passanten kunnen geven. Een koninklijke kroon of een paar dooreen gestrengelde letters zou veel beter voldaan hebben. Men vergete bij dergelijke zaken toch niet het „*suum cuique*”. Een kleinigheid voor een burger misschien zoo'n distinctiefquaestie; niet alzoo voor den militair. Wij, soldaten, zijn gehecht aan die kleinigheden, die bijna alle hare waarde hebben en vooral wanneer het „*ieder het zijne*” er mede gemoeid is.

Dat een opgewekte kleur, met oordeel aangebracht, eene uniform releveert, is toch overtuigend gebleken bij de invoering van den rooden kraag en de roode schouderlappen bij de infanterie, welk wapen — ook door zijn lichtblauwen pantalon — thans een nette uniform heeft. Kwamen voor den infanterie-officier de leelijke halssnoeren ¹⁾ te vervallen en werden zij vervangen door epauletten — voor subalterne officieren zonder en voor hoofdofficieren met dunne troedels —, dan had hij tevens voor buiten dienst, parade en gala eene uitstekende tenue. De tegenwoordige groote tenue van de officieren der infanterie is, trots den netten rooden kraag, bepaald ongekleed. Bij de kepi behoort heelemaal niet een afhangende pluim, die bovendien van zeer velen (wegens de goedkoopte) bestaat uit stijve, breede zwanenveeren, in plaats van wapperende, lange hanenveeren. Wat er wel bij behoort weet ik niet; de kepi op zichzelf is goed, maar zij leent zich niet om „aangekleed” te worden; misschien wel met behulp van eene aigrette. Aigrettes zijn echter veel te duur; bovendien is het dragen van deze magnifique, fijne veeren uit een moreel oogpunt zeer afkeurenswaard. ²⁾

Wanneer men bij ons niet tot de invoering van epauletten wil overgaan, wat zeer te betreuren zou wezen, dan zou het reeds een verbetering zijn, als, met behoud van de eigenlijke kwasten der fouragères, de dunne koorden, die op het groote vlak van den rug en de borst zoo'n armzalig figuur maken, vervangen werden door een nestel, bestaande uit eenige in elkaar gevlochten gouden koorden en gaande in een boog van den linkerschouder naar den bovenste der rechter rij knoopen. Ook de passant, dat vreemdsoortig samenstel van twee rechthoeken en een halven cirkel, zou in sierlijkheid winnen, indien hem den vorm gegeven werd van den schouderlap van den troep.

Soms hoort men een infanterie-officier mopperen, dat de roode kraag spoedig vuil wordt. Ja, witte handschoenen zijn ook gauwer vuil dan

¹⁾ Alleen bij het Korps Rijdende Artillerie, waar de *halssnoeren* om den *hals* worden gewikkeld, wordt dit distinctief op sierlijke wijze gedragen.

²⁾ Deze veeren tooien nl. de vrouwelijke witte reiger alleen dan, wanneer zij moeder is; het verkrijgen der veeren gaat altijd gepaard met den dood van de moeder en dus onvermijdelijk met dien der jonge vogels.

gekleurde, maar daarom zijn witte nog niet af te keuren. Aan het niet spoedig vuil worden van den kraag is trouwens gemakkelijk tegemoet te komen: 1° door korte, op de jas vastgenaaide passanten te dragen, waarvan de uiteinden ± 2 cM. van den kraag verwijderd blijven; 2° door 's winters, wanneer de overjas gedragen wordt, steeds een op maat gesneden rooden lap bij zich te hebben, die om den rooden kraag geslagen wordt en waarvan de uiteinden kruislings op de borst komen te liggen of aan twee knopen van de korte jas bevestigd worden. De Duitsche infanterie-officier, die ook een rooden kraag heeft, past dit huismiddeltje steeds toe. Gewenscht ware het aan alle officieren toe te staan den kraag van de korte jas of attila te voorzien van twee haken en oogen. Nu door het aangeven van een minimum hoogte die slordige, lage, bijna liggende kraagjes, die nauwelijks toestonden de kapiteinssterren in een driehoek op te stellen, gelukkig tot het verleden behoorren, zou deze vergunning aan een werkelijk bestaande behoefte voldoen. Het is toch onmogelijk om een kraag 5 à $5\frac{1}{2}$ cM. te beveiligen tegen spoedig in zwijm vallen zonder minstens twee haken.

Onloochenbaar is het verschijnsel dat door de meeste infanterie-officieren, sinds de invoering van den rooden kraag, veel meer zorg besteed wordt aan hunne tenue. Ik acht dit een zeer verblijdend feit. De uniform toch moet voor den officier meer zijn dan een „ambtsgewaad”, evenals de officier nog iets anders is dan een „rijksambtenaar”. De uniform moet voor hem tevens de kleedij zijn van den *homme du monde*, het gewaad, waarin men hem het liefst in de salons der beschaafde kringen ziet.

Hoewel het dragen van burgerkleeding, behalve wanneer men met verlof is buiten zijn eigen garnizoen, uit een disciplinair oogpunt wel eenige bezwaren heeft, zoo is, nog afgescheiden van het gemak, dat die dracht aanbiedt, meer dan één voordeel daaraan verbonden. Wanneer bijv: na korpsmaaltijden of andere joyeuse bijeenkomsten het traditioneele „verplaatsen der gezelligheid” wordt ten uitvoer gebracht, dan geschiedt dit meestal naar etablissementen waar de officiersuniform nu eenmaal niet thuis behoort, terwijl de officier in politiek daar geen aanstoot geeft en zich in de menigte verliest. Men werpt ons wel eens voor de voeten dat de Duitsche officieren, die op hun „Liebesmahl” in uniform verschijnen, hierin veel correcter handelen, doch wie zoo praten, vergeten dat de Duitsche officieren hun korpsmaaltijden in eigen casino's houden en daar den avond verder doorbrengen. Vraag hun echter niet of zij later op den avond, als zij „verdere plannen” hebben, (in de grootere garnizoenen) ook in uniform blijven. Zij zouden zeker over uwe naïviteit verwonderd zijn!

Ik acht het echter een zeer verkeerd beginsel van zoo menig officier om particuliere diners en soirées steeds in rok te bezoeken. Men verschuile zich niet achter de bewering: een uniform is zoo warm. Dit is meestal een uitvlucht. Ik kan mij voorstellen dat een burger, die plotseling genoodzaakt wordt zich in een gesloten uniform te kleeden,

het flink benauwd heeft, of wel, dat een officier, om der luchtigheid wille, in rok *danst*, maar „des Pudels Kern” is dat men het chic vindt een rok te dragen. Een mijner kameraden, die in rok uitgaat, verklaarde mij eens, dat hij dit niet doet omdat hij dit kleedingstuk zoo mooi vindt, maar... omdat hij het zoo'n onaangenaam idee vindt dat men zou denken dat hij, als uitgaand jongmensch, door zich steeds in uniform te kleeden, geen rok bezat. De hierbedoelde kameraad heeft het geluk van behoorlijk met aardsche goederen bedeed te zijn en kan dus niet onder de verdenking van die schande (?) liggen, maar „les excuses sont faites pour s'en servir”.

Vraag het aan uwe gastvrouw, uwen gastheer of hun dochter of zij niet veel liever zien dat zich enkele uniformen in hunne salons bewegen dan uitsluitend zwarte rokken en het antwoord zal steeds zijn dat zij maar niet begrijpen waarom officieren bijna altijd in rok uitgaan. En de kameraadschap verbiedt u om te antwoorden: „Valse schaañte is hiervan de oorzaak. Wij vinden de stijve, zwarte rok, die uw dienst-knecht ook draagt, zoo ontzettend chic, dat wij daarom onze Koninklijke uniform, die lang niet iedereen mag dragen, liever niet aantrekken.”

Nederland is een niet militair gezind land; dat wordt ons dikwijls genoeg uit zekere richtingen in het oor gebazuind. En toch wordt een officier, mits hij voldoet aan de eischen van innerlijke en uiterlijke beschaving, overal gaarne ontvangen en heeft hij zelfs in „Vanity-Fair” een streepje voor. Wij geven, door niet in uniform uit te gaan, willens en wetens een middel uit de hand om ons leger populair te maken juist in die kringen — de hogere —, waar de meest verwarde begrippen omtrent het leger bestaan.

Ik acht het daarom voor den officier niet alleen zeer wenschelijk dat hij een nette uniform bezit, waarin hij zich gaarne in het publiek vertoont, maar vind dien eisch niet meer dan billijk voor menschen, zooals officieren, die verplicht zijn het grootste gedeelte van hun leven zich in het openbaar te vertoonen in een door hooger hand voorgeschreven kleedij.

Dikwijls wordt de wenschelijkheid betoogd van een uniformjas, die in kleine diensten en buiten dienst mag gedragen worden, naast de nu bestaande z.g. korte jas. Zeer zeker zou er veel te zeggen zijn voor zulk een kleedingstuk, in den geest van den Duitschen „Interimsrock.” Zoo'n jas zou meer reden van bestaan hebben dan de groote tenue jas en dolman van opperofficieren, van officieren der Grenadiers en Jagers en Rijdende Artillerie. Niet omdat ik een tegenstander ben van groote tenue kleeding; integendeel; maar een afzonderlijke jas voor 3 parades en 1 galapartij ten Hove in een heel jaar, acht ik een te groote luxe, waar in andere opzichten de eenvoud zoo ver is gedreven. Ik zou daarom wenschen dat bovengenoemde officieren de groote tenue kleeding ook buiten dienst en in kleine diensten mochten dragen. Bovendien moest voor alle overige officieren een afzonderlijke grooté tenue jas worden ingevoerd, die gedragen zou *moeten* worden bij parades en gala-avonden

en overigens *mag* worden aangetrokken buiten dienst en in kleine diensten. Deze jas moet een opvallend verschil vertoonen met- en tevens met geringe kosten gewijzigd kunnen worden in eene kleine tenue jas. Zoo zou dit bijv. voor den infanterie-officier gemakkelijk kunnen geschieden door de mouwen te voorzien van 10 cM. hooge, roode opslagen, waarop een $4\frac{1}{2}$ cM. breed en 12 cM. hoog belegesel van lichtblauw laken (in de lengte van de mouw), aan een der lange zijden geschulpt (2 bogen); op dit belegesel 3 groote uniformknoopen. (De wijziging van groote tenue- in kleine tenuejas zou niet noodig zijn wanneer een dienstjas van het cadettenmouwvest-model tot de officiersuitrusting behoorde). Voor de cavalerie zou een groote tenue attila met zilveren tressen uitstekend voldoen.

Mocht men met der tijd bij ons nog eens besluiten tot de invoering van een *facultatief te bezitten* lange jas (à la Interimsrock), dan hoop ik dat de donkerblauwe (eigenlijk zwarte) kleur niet als alleen zaligmakend zal aangemerkt worden. Lichtblauw, groen-grijs of blauw-grijs zijn even sterke en bovendien vroolijker kleuren; de jas behoeft immers niet aan tactische eischen te voldoen; alleen het streven om den officier een net en deftig kleedingstuk te geven, moet, met inachtneming van een gepaste zuinigheid, hierbij voorzitten.

Een groot bezwaar voor ons is dat wij in ons land over geen uitstekende militaire kleermakers beschikken. Ik sprak nog nooit een officier, die hooge doch billijke eischen stelde aan zijn kleermaker en die over dezen zeer tevreden was. Sommigen laten daarom hun uniform in het buitenland maken: hun kleeding is dan wel onberispelijk van snit, doch zij zijn zeer ontevreden over het laken en betalen veel meer. Zoo blijft men aan het sukkelen. Jammer is het dat de afdeeling „Land- en Zeemacht” ¹⁾ van „Eigen Hulp” op dit gebied niet meer presteert. Zij, die zich hier laten kleeden, roemen zeer het laken en goudwerk, doch de snit — het ijverige bestuur dier afdeeling vergeve het mij — laat zeer veel te wenschen over. Mij dunkt dat die afdeeling juist in ons land, waar een goed militair kleermaker een *rara avis* is, uitstekend zou kunnen bloeien, doch daartoe zou zij moeten beginnen om eenige uitmuntende coupeurs te engageeren, menschen, die in het buitenland bij de een of andere bekende firma een degelijke leerschool hebben doorloopen en die niets doen dan *uniformen* maken. Ongetwijfeld zouden die personen goed betaald moeten worden, doch de hierdoor veroorzaakte kosten zouden ruimschoots vergoed worden door het groote aantal officieren, dat zich allengs bij Eigen Hulp zou laten kleeden. Na in eenige garnizoensplaatsen filialen te hebben opgericht en na eenige doeltreffende reclame zou er in ons land geen beter beklante kleermakerszaak bestaan en het officierskorps ware er zeer door gebaat.

In de reglementen op den Inwendigen Dienst der verschillende wapens

¹⁾ Tegenwoordig onder een anderen naam.

komt een bepaling voor, die ik gaarne geschrapt zou zien, nl. die, waarbij aan officieren, die niet in dienst zijn, vergund wordt om zonder sabel te loopen. Men heeft wel eens beweerd dat die bepaling dateert uit den tijd, toen het voor den officier een teeken van weelde was om burgerkleeding te bezitten. Om nu aan de velen, die zich die luxe niet konden veroorloven, tegemoet te komen, werd de onzalige vergunning gegeven om — niet in dienst zijnde — de sabel vóór 10 en na 4 uur niet te dragen. Of dit verhaal waar is weet ik niet, doch wanneer in der tijd dit lieve, philanthropische denkbeeld heeft voorgezeten, dan vind ik het een ziekelijke en slordige menschlievendheid, die hoe eer hoe beter uit de reglementen moest verdwijnen.

In vele garnizoenen loopen officieren van bereden wapens slechts bij hooge uitzondering gewapend; de sabel, die in den stal bij den oppasser staat, doet men aan even vóór het uitrukken en wordt bij het thuiskomen weer in den stal achtergelaten, zoodat men geregeld midden op den dag, dus op beslist verboden uren, officieren ongewapend in het openbaar ziet, iets wat maar zelden door plaatselijke- of garnizoenscommandanten opgemerkt schijnt te worden.

Zeer rekbaar wordt door bereden officieren de bepaling opgenomen, volgens welke het alleen aan berijders van „jonge, nog in dressuur zijnde paarden” vergund is ongewapend te rijden. Mij zijn van nabij een vijftal garnizoensplaatsen bekend, waar door den bereden officier alleen in dienst tusschen 10 en 4 uur met de sabel gereden wordt. Allemaal wegens „jonge, nog in dressuur zijnde paarden”?

Wanneer nu jarenlange ondervinding heeft geleerd, dat de bereden officieren buiten dienst ongaarne met de sabel rijden, — wat zeer begrijpelijk is —, waarom dan niet in den Inwendigen Dienst een bepaling opgenomen, volgens welke het ongewapend zijn te paard te allen tijde buiten dienst is toegestaan? Het niet aan hebben van de sabel, als men te paard is, misstaat niet, wat wel het geval is, wanneer men te voet is en vooral als men geen attila of dolman met rijlaarzen draagt en een karwats of rijstokje in de hand heeft.

Ook zou het naar mijne meening aanbeveling verdienen om aan officieren, die buiten dienst wielrijden, te allen tijde te veroorloven ongewapend te zijn. Dit zou volstrekt niet misstaan, integendeel; bovendien levert de sabel te wiel altijd gevaar op en bij vallen en wanneer zij tusschen de spaken komt.

Zou men er bij ons ooit toe te krijgen zijn, nu de wielersport hand over hand toeneemt en deze zeer te recht in het leger wordt aangemoedigd, om den officier te vergunnen een tenue te dragen, meer overeenkomstig dezen sport? Het ware hartelijk te wenschen, dat bijv. een jas van dunne serge stof werd ingevoerd van het cadettenmouvest-model, met liggenden kraag, waarbij een wit staand boord mag gedragen worden. ¹⁾ Thans ziet men officieren, die een rijwieltochtje gaan maken,

¹⁾ Den Duitschen officieren is veroorloofd bij het wielrijden de litewka te

in een civiel rijwielkostuum op uren, waarop dit verboden is, ter sluiks langs de buitenwijken gaan, bang om een meerdere te ontmoeten. Welk een kinderachtig gevoel moet dat verstoppertje spelen aan een volwas- sen man geven; en toch ondervindt men dit liever dan er op uit te gaan in een voor het wielrijden onpractische tenue en met een hinder- lijke sabel. Wanneer het legerbestuur er tegen is om zoo'n militaire sport-tenue in te voeren, dan zou het aanbeveling verdienen in de regle- menten de bepaling op te nemen, dat de officier, die gaat wielrijden, buiten het garnizoen, het *recht* heeft burgerkleeding aan te trekken. Van het „door de vingers zien” door welwillende superieuren, dat toch altijd iets vernederends heeft, zou dan geen sprake meer behoeven te zijn.

Nog veel meer anti-militair, dan het zich zonder sabel in het open- baar vertoonen, acht ik de helaas nog altijd bestaande vergunning, die aan officieren gegeven wordt om buiten dienst met een parapluie te loopen. Het is eigenaardig, dat vreemdelingen, die hun reisindrukken over ons land op schrift stellen, altijd officieren ontmoet hebben, die met para- pluies liepen en ons door dat vervl. ding belachelijk maken. Hoe inconsequent is het toch om den officier, die steeds aan den onderofficier en soldaat als toonbeeld van militaire vormen wordt voorgehouden, het recht te geven met een door en door anti-militair voorwerp zich in het open- baar te vertoonen. Ik heb een kapitein gekend, die bij regenachtig weder, 's morgens zijn parapluie, waarmeê hij naar de kazerne ging, in het schilderhuis van den post voor het geweer van de kazernewacht depo- neerde en haar aan de goede zorgen van den schildwacht toevertrouwde.

Velen koesterden de hoop dat, toen de losse mantel voor alle officieren werd ingevoerd, te gelijk bepaald zou worden dat het dragen van de parapluie voor den officier voortaan beslist verboden zou zijn. Maar jawel! De parapluie werd ook toen nog in eere gehouden. Het is inderdaad een verheffend militair schouwspel, dat men in menige kleinere garni- zoensplaats kan bijwonen, om tegen half vijf, als het regent, een officier zonder sabel met een parapluie boven zijn hoofd naar de sociëteit te zien stappen. Net een brievenbesteller! Het mankeert er nog maar aan dat ons toegestaan wordt 's zomers een grijs zonnescerm in uniform te dragen. ¹⁾

Volgens de verschillende reglementen op den Inwendigen Dienst wordt den officieren der bereden en onbereden artillerie vergund buiten dienst wit katoenen handschoenen, aan infanterie-officieren, wanneer zij niet onder de wapenen zijn (dus o.a. ook wanneer zij de week hebben), witte, niet zeemlederen handschoenen te dragen; cavalerie-officieren mogen nooit iets anders dan wit zeemlederen handschoenen aan hebben. Het ware toch beter voor *alle* officieren te bepalen dat — behalve in

dragen. Deze wordt o. a. ook gedragen in kantonnementen, bivaks en kampe- menten. Voor den troep is zij tevens de kazernetenuë.

¹⁾ Eigenaardig is het dat de tenue van aan de parapluie verslaafde officieren, wat properheid betreft, altijd het meest te wenschen overlaat.

gala- en groot tenue — het dragen van witte, niet zeemlederen handschoenen geoorloofd is, waardoor het dragen van wit wollen handschoenen in den winter *in dienst* geen contrabande meer zou zijn; koude handen kan men toch zoowel in- als buiten dienst hebben. Kleinigheden, o zeker; maar kleinigheden die reeds menig officier hoogst onaangename berispingen van zijn chef berokkenden.

Wat mag toch wel de reden zijn dat alleen door bereden officieren een revolverkoord gedragen wordt. Dit koord, dat wel in den Inwendigen Dienst der cavalerie en der veld- en rijdende artillerie genoemd wordt, doch niet in § 3 van het voorschrift betreffende den revolver, zal toch te velde wel voor alle officieren, onverschillig of zij te voet of te paard zijn, even noodig of onnoodig zijn.

In alle reglementen op den Inwendigen Dienst wordt alleen aan bereden officieren — ook aan die der onbereden wapens — veroorloofd na 4 uur verlakt schoeisel te dragen. Waarom ook niet aan onbereden officieren toegestaan verlakt lederen schoeisel uit één stuk, boven den enkel reikende, te dragen. (De reglementen spreken nog altijd erg conservatief over „laarzen”; bottines, die $\pm 99\%$ der officieren dragen, zijn dus nog steeds verboden). Weinig practisch is de toevoeging „na 4 uur” en beter ware het hiervoor in de plaats te stellen „buiten dienst en in kazerne- en andere kleine diensten”; men maakt toch vóór 4 uur ook visites.

Ook zou het gewenscht zijn dat aan onbereden officieren veroorloofd werd buiten dienst en in kazerne- en andere kleine diensten een pantalon te dragen met souspieds van laken of kamuisleder, natuurlijk zonder de leelijke metalen z.g. dubbele knopen, waarmede de bereden officieren gezegend zijn.

Zeer veel officieren dragen onder den kraag een wit boord; bij sommige wapens en korpsen is dit oogluikend toegestaan, bij andere daarentegen streng verboden. Dit verschil in opvatting mag niet bestaan. Ik zou daarom in overweging willen geven deze nette, zindelijke dracht aan officieren toe te staan en te bepalen dat het boord nergens meer dan 2 mM. buiten den kraag mag uitsteken en dat het dasje zichtbaar moet blijven.

Al dergelijke vergunningen komen ten goede aan de tenue en verminderen het aantal bemerkingen wegens overtredingen, waaraan officieren zich op dit gebied schuldig maken; overtredingen, die niet het gevolg zijn van slechte discipline, maar die er op wijzen dat er kleine leemten in de tenue bestaan, die zoo gemakkelijk zouden zijn aan te vullen.

Merkwaardig is het dat alleen voor opperofficieren en in den Inwendigen Dienst der infanterie sprake is van eene *veldtenue* en toch schrijft het Voorschrift-Mobilisatie voor dat het bezit van een horloge, een zakkompas, een telegramboekje, rapportkaarten, gevechtsberichten en gekleurd potlood voor alle strijdende officieren verplichtend is.

Ongetwijfeld geeft de nieuwste Inwendige Dienst der infanterie meer

licht op het tot nu toe in een nevelachtig duister gehuld gebied der tenue's. Zoo is, wat vermeld wordt over de gevallen, waarin de marschen wanneer de dagelijksche tenue gedragen moet worden, bepaald een aanwinst. Maar wanneer nu elk wapen op zijn tijd een gewijzigden herdruk van zijn inwendigen dienst geheel naar eigen inzichten uit geeft, dan zal men altijd raadselachtige verschillen in verschillende hoofdstukken aantreffen. Ik kan daarom maar niet begrijpen, waarom in een leger met een eenhoofdig bestuur dergelijke bepalingen en overigens alle zinsneden, welke zich hiertoe slechts eenigszins leenen, in de reglementen op den Inwendigen Dienst van alle wapens niet *woordelijk* hetzelfde geredigeerd zijn.

Het koord van onzen dragon of sabelkwast is in hooge mate onpractisch. De bedoeling van dit koord zal toch wel voornamelijk zijn om bij getrokken sabel over de pols geschoven te worden. Zoo staat in het Duitsche „Exerzir-Reglement für die Kavallerie" (1895): „Im Felde schlaufen vor Beginn der Attacke Offiziere, Unteroffiziere ohne Lanzen und Trompeter den Faustriemen über das Handgelenk". Indien men dan ook het koord van den sabelkwast van het Duitsche leger bekijkt, zal men begrijpen dat dit „schlaufen" zonder bezwaar kan geschieden, daar het koord plat is als een riem. Het rafelende, schrijnende touw aan onzen dragon eigent zich in het geheel niet voor het doel. Bovendien slingert de zware dragon wegens het te buigzame koord te veel, wat een spoedig slijten van het zilver ten gevolge heeft. Het zou daarom goed zijn het koord te vervangen door een 1 à 1½ c.M. breed platten band van een stof, als die waarvan de koppel der marine-officieren vervaardigd is of iets dergelijks en verder dezen band te voorzien van twee schuifpassanten.

Ik hoop dat het mij gelukt is de aandacht te hebben gevestigd op het noodzakelijke en gewenschte van het aanbrenge van eenige wijzigingen, die ik hierbij met bescheidenheid in overweging geef.

Met des te meer vertrouwen durf ik dit te doen, daar geen enkele der door mij voorgestelde veranderingen gepaard gaat met groote geldelijke offers voor den officier.

X.

N.B. Bij het overlezen van dit opstel bemerk ik, vergeten te hebben er op te wijzen hoe uiterst onpractisch het is geweest om voor de subalterne officieren der infanterie, in tegenstelling van de onderofficieren en soldaten, een rooden kraag *zonder* donkerblauwen bies aan de bovenzijde voor te schrijven. Algemeen bestaat de wensch dat de bedoelde bies ook voor den officierskraag zal worden ingevoerd, daar deze dan veel minder spoedig onzindelijk wordt.

Opleiding van de Compagnie.

Het „*Naschrift*” van den Kapitein VAN TERWISGA achter diens opstel „De Nederlandsche Infanterie” in het voorlaatste nummer van dit tijdschrift geeft mij aanleiding, om eene kleine plaatsruimte voor een paar opmerkingen te vragen.

Met opzet val ik zoo met de deur in huis, en leg ik den nadruk op „*Naschrift*”, om terstond en duidelijk te doen uitkomen, dat ik thans de hoofdzaak van des Schrijvers betoog — een protest tegen eene aanprijzing van korteren eersten oefentijd — buiten beschouwing wensch te laten. Immers, voor hen, die gevolgd hebben wat er in de laatste maanden over dat onderwerp geschreven is, zal ik mijne zienswijze hieromtrent niet behoeven te herhalen; de Kapitein v. T., mij kennende, is een der eersten om te begrijpen, dat Z.W.E.G. van mij geene bestrijding te wachten heeft van zijn uitvoerig, doch daardoor ook des te duidelijker en krachtiger betoog. Integendeel is het mij niet alleen een voorrecht, maar ook eene behoefte, om vooraf een woord van hulde te brengen aan dien compagniescommandant, die aan de hand van de practijk — zooals de Schr. die persoonlijk bij zijne compagnie heeft waargenomen — op zoo waardige en degelijke wijze iemand bestreden heeft, die — zonder dat nog in de verste verte uitgemaakt is, of *korte* eerste oefening in verband met 's lands belang mogelijk of wenschelijk is — reeds eene *kortere* aanprijst, en zulks natuurlijk alleen op theoretische gronden. Door velen werd het voor dien brochure-schrijver reeds niet licht genoemd, om zich te verdedigen tegen de aanvallen op zijn pleidooi (?), vooral nadat de oorlogsontervinding aan het woord gekomen en de onjuistheid der historische aanhalingen aan het licht gebracht was. Na het bovengenoemde artikel, welks inhoud ons verzoent met de trouwens afdoend opgehelderde late verschijning er van, zou men allicht geneigd zijn, die taak der verdediging schier onmogelijk te achten, ware het niet, dat de Kapitein v. T. hare volvoering door zijne sommatie aan de andere zijde noodzakelijk gemaakt heeft. Eene bestrijding der cijfers met cijfers te leveren, zooals de Schr. uitdrukkelijk verlangt, toch is reeds eene moeilijke opdracht voor den gewonen voorstander van een kort eerste verblijf onder de wapenen, omdat niet velen beschikken zullen over aantekeningen, die eene even nauwkeurige opgave, als door den Schr. geleverd is, bevatten omtrent het aantal uren, dat gedurende 8 maanden door hem aan de opleiding der miliciens besteed is. Geheel onuitvoerbaar echter — laat ons eerlijk zijn — is

ditzelfde echter voor den voorstander van nog kortere oefening, die (gelukkig!) niet met *aan de practijk ontleende cijfers kan* aantoonen, dat de Kapitein v. T. zijne eischen te hoog gesteld heeft.

Intusschen, ik voor mij zal, zooals ik reeds zeide, het eigenlijk betoog des Schrijvers verder zooveel mogelijk laten rusten, en zal mij eveneens onthouden van beschouwingen over het Naschrift, voor zoover dit in verband staat met het door den Schr. behandelde onderwerp. Ook van dit laatste losgemaakt, bevat echter „wat (volgens den Schr.) een soldaat *moet* kennen” belangrijke gegevens bij de bestudeering van het vraagstuk der compagniesopleiding, gegevens, die mij eene welkome gelegenheid bieden, om nog eens de aandacht te vestigen op dat onderwerp, welks gewicht in de tegenwoordige tijdsomstandigheden voor den infanterie-officier nog aanmerkelijk toegenomen is. Niet alleen valt het ons, bij lezing van het Naschrift, aanstonds op, hoe uitgebreid de taak der compagniescommandanten inderdaad is, wanneer deze laatsten dezelfde waarde aan hunne verantwoordelijkheid hechten, als de Kapitein v. T. in den aanvang van zijn stuk schetst; doch bovendien zien wij er wederom uit, hoe verschillend die taak opgevat kan worden.

Om te beginnen, meen ik tot mijne blijdschap tusschen de regels te mogen bemerken, dat in den Schr. een van de helaas nog weinige compagniescommandanten begroet mag worden, die gebroken hebben met het stelsel-recrutenofficier, waarin de kapitein de leiding der instructie uit handen geeft en (*verre van gelijkelijk*) verdeelt over zijne luitenants, niettegenstaande hij zelf er mede belast is en voor verantwoordelijk blijft (Grondslag van het Onderricht, bladz. 6 en 7). Onmogelijk, dunkt mij althans, kan een C. Ct. zóó gedetailleerd, als hier geschied is, aangeven, op welke wijze en in hoeveel tijd alles met zijne compagnie behandeld is, indien dit niet *in den regel* onder zijn toezicht en *altijd* naar zijne aanwijzingen heeft plaats gehad.

Voorwaar, het is geene kleinigheid, als men die 24 en 7 punten nagaat, welke de man respectievelijk voor zijne individueele geoefendheid en voor zijne bruikbaarheid in den troep noodig heeft! Zeker is het, dat de Kapitein v. T. daarbij zijne eischen niet laag stelt; immers Z.W.E.G. beweert, dat al die punten slechts omvatten „wat de zeer middelmatige man moet weten en kunnen”. Dit nu zal niet iedereen den Schr. toegeven. Het hangt trouwens maar af van de opvatting, die men van een zeer middelmatigen man heeft. Ik voor mij veroorloof mij de vrijheid, die van den Schr. niet te deelen. Eenerzijds onthoudt Z.W.E.G. den man m. i. het allernoodzakelijkste, en blijft deze daardoor ver beneden het middelmatige, niettegenstaande de voor hem bestemde leerstof anderzijds misschien wel wat ver uitgebreid wordt. Ik lees toch op bladz. 640: „Ik teeken hierbij al dadelijk aan,..... dat bij het navolgende buiten beschouwing gelaten zijn alle meer abstracte zaken, als krijgstucht, vuurdiscipline, enz..... In één woord, er is alleen nagegaan wat de zeer middelmatige man moet weten en kunnen.” Hoe nu? Begrippen omtrent krijgstucht en vuurdiscipline verheffen den milicien alzoo boven het

middelmatige? Volgens mij is juist de kennis van die twee zaken het allereerste en het allernoodigste, wat *elken* soldaat geleerd moet worden. Zonder dat, is hij onbruikbaar, ook al weet hij de waarde van het terrein juist te beoordeelen (punt A. 7 van het Naschrift), of al heeft hij het juiste begrip omtrent het vinden van hulp-richtpunten buiten het doel en het horizontaal richten (A. 9), of al kan hij uit zichzelf verschillende dekkingen in staat van verdediging brengen (A. 12), tenten opslaan of bivaks inrichten (A. 16), of al heeft hij het gevecht van een regiment (B. 2) of wel velddienstoefeningen in grooter verband (B. 3) bijgewoond. Trouwens, dat de Schr. het niet zoo bedoeld heeft, als in de aangehaalde woorden te lezen staat, blijkt uit de laatste door Z.W.E.G. opgenoemde individueele oefening, waarin o.a. gesproken wordt van „alle... verplichtingen van den soldaat in tijd van vrede en te velde... (de geheele theoretische opleiding)”, waarbij de krijgstucht en vuurdiscipline respectievelijk toch wel de eerste en een der voornaamste plaatsen zullen moeten innemen

Er schijnen menschen te zijn, die zich voorstellen, dat de ingevoerde persoonlijke dienstplicht een geheel ommekeer zal brengen in het personeel onzer militia. Zij stellen zich lichtingen voor van jeugdige ambtenaren en aanstaande studenten, van gefortuneerde werkeloozen en van handelsmannen in den dop. Eene zelfs oppervlakkige kennisneming van het aantal plaatsvervangers, dat tot nog toe onder de miliciens voorkwam, en van de standen, waarin het meeste van hunne diensten gebruik gemaakt werd, is voldoende om te doen zien, dat die voorstelling door hare overdrijving onjuist is. Doch wel spreekt het vanzelf, dat er in het vervolg meer ontwikkelden in het leger zullen komen. Van hen kan men verwachten, dat zij zich *bij genoegzamen tijd* de kennis deelachtig zullen maken, die de Kapitein v. T. voor *allen* noodig oordeelt. Doch die kundigheden zijn m. i. volslagen waardeloos, indien die miliciens niet in de eerste plaats aan *den* militairen eisch bij uitnemendheid voldoen: het bezitten en toonen van het juiste begrip omtrent krijgstucht en vuurdiscipline. Is dit echter wel het geval, dan zal men toch ook wel meer dan „zeer middelmatige mannen” in hen mogen zien, en ben ik zelfs overtuigd, dat de Kapitein v. T., evenals ieder C. Ct., zoo spoedig mogelijk zal trachten, uit die jongelingen zijn militiekader te recruteeren.

Op de vraag, of al wat de Schr. in zijn Naschrift opgesomd heeft, bij alle compagnieën van de miliciens gevegd wordt, vermoed ik, dat algemeen een toestemmend antwoord gegeven wordt, met uitzondering van enkele zaken, die tengevolge van plaatselijke omstandigheden niet in de nabijheid van alle garnizoenen onderwezen kunnen of mogen worden (zooals het in staat van verdediging brengen van aanwezige dekkingen, het kappen van heggen, hakhout en boomen, het vervullen der verschillende functiën van den marschveiligheidsdienst in golvend terrein en het doorzoeken van huizen, hofsteden en dorpen), of die menige C. Ct. bij voorkeur zal nalaten ter vermijding van bezwaren,

die ik niet anders weet te bestempelen dan als eigenaardige militair-administratieve bezwaren (zooals het overklimmen van lage en hooge muren in volledige veldtenue), of waarvoor het materieel niet overal beschikbaar is (zooals het aanbrengen van ijzerdraadafsluitingen en het opslaan van tenten), of waartoe de sterkte van den troep ter plaatse te gering is (zooals bij vele der onder B opgenoemde oefeningen, ter wille van de bruikbaarheid van den man in den troep, het geval is). Doch met dat bevestigend antwoord is volstrekt niet gezegd, dat men die oefeningen op dezelfde wijze laat houden, als de Kapitein v. T. blijkens de daarvoor uitgetrokken uren noodig oordeelt. Om mijne bedoeling duidelijk te maken, wijs ik b.v. op de punten 7 tot 10, 15 en 19 van de oefeningen, onder A in het Naschrift vermeld. Zouden de daarin genoemde zaken eigenlijk wel aangemerkt mogen worden als op zichzelf staande en afzonderlijk te behandelen onderwerpen, waaraan een bepaald aantal uren besteed wordt? Ik ben overtuigd, dat de Kapitein v. T. niet van zichzelf, en nog veel minder van zijne onderhebbende officieren en zijn kader zal vergen, lang achtereen de kennis van de waarde van het terrein met het oog op vuuruitwerking, dekking, enz., bij de miliciens aan te kweeken, doch dat dit een van de onderwerpen is, die b.v. tijdens het schijfschieten behandeld worden; en toch zou men dit moeten opmaken uit het feit, dat de Schr. deze oefening met „het *vlug* en oordeelkundig gebruik maken van het terrein” onder één afzonderlijk punt brengt. Ik voor mij meen, dat men niet eene volgens vooraf beraamd plan bepaalde bespreking uitsluitend aan eene dergelijke half-theoretische, half-practische oefening kan wijden, waarvan het doel is, de voor- en nadeelen van, en de wijze van verband houden in verschillende terreinen, alsmede het gebruik, dat men daarin van zijn wapen maakt, en de trefkans, dien men daarbij heeft, te leeren kennen. Het gevaar, om te diepzinnig en dientengevolge door het gros der manschappen niet begrepen te worden, doch daarentegen verveling bij hen op te wekken, komt mij voor, hierbij zeer groot te zijn. Al die zaken komen m.i. vanzelf, dikwijls slechts terloops, te pas bij velddienst- of schietoefeningen, indien zich concrete gevallen voordoen, waarop zij van toepassing zijn; dan heeft men meer kans, dat er iets van het medegedeelde blijft hangen, dan wanneer de man zijn voorstellingsvermogen te veel moet laten werken, doordat hij niet alles *zien* kan wat *besproken* wordt. Zou het werkelijk mogelijk zijn, aan *alle* ongegradeerden het oriënteren als een op zichzelf staand „vak” te leeren; zal men ooit afdeelingen kunnen uitzenden, met geene andere bedoeling, dan om hare sterkte door eenige miliciens te laten schatten; en zelfs al wilde men dit laatste, van welke *oorlogssterkte* zou men in de meeste garnizoenen daartoe detachementen kunnen formeeren; moet men zich niet wachten voor overdrijving bij het inpompen van militaire kunsttermen, die slechts hoogst zelden te pas komen, in de somtijds zoo buitensporig harde boerenhoofden? Ik stel mij voor, dat ik bij eene stilstaande oefening, als de zon aan den hemel staat, of al marcheerende,

als ik toevallig boomen zie, welker stammen alle aan één en dezelfde zijde met mos begroeid zijn, of bij eenen nachtelijken uitrukkenden dienst, als de sterrenhemel bijzonder helder is, de aandacht — doch nog alleen van hen, van wie ik vermoed, dat zij het begrijpen kunnen — zal vestigen op het gebruik, dat men van een en ander maakt bij het bepalen der windstreken. Ik acht het mogelijk, dat ik, als de gelegenheid zich daartoe voordoet — b.v. bij manoeuvres —, wel eens zal laten merken en ondervinden, hoe licht men zich vergist in het beoordeelen van de sterkte van troepen op eenigen afstand, vooral daar wij nagenoeg nooit eene afdeeling op oorlogssterkte te zien krijgen. Ik zal bij het tirailleeren het gebruik maken van het terrein en bij eene schietoefening met harden, zijdelingschen wind het kiezen van hulp-richtpunten bespreken. Wil men nu nauwkeurig het aantal oefeningsuren berekenen, dan moet het door al die zaken natuurlijk ruimer genomen worden; doch ik voor mij acht het noch gewenscht, noch mogelijk, er eene afzonderlijke plaats in het oefeningsprogramma aan toe te kennen.

Ten opzichte van den voorposten- en marschveiligheidsdienst geloof ik met den Schr., dat men door veelvuldige en aanhoudende oefening zekerheid moet trachten te verkrijgen, dat *alle* miliciens er in geoefend zijn. De methode, die Z.W.E.G. daartoe volgen wil — ELK man in alle mogelijke denkbare gevallen te brengen, waarin hij naar eigen inzicht zal moeten handelen —, komt mij echter practisch onuitvoerbaar en trouwens onnoodig voor. Als men dit zoo consciëntieus wil doorvoeren, en daartoe zelfs aanteekening wil houden (bladz. 630) van de „beurten”, die elk milicien bij den velddienst gehad heeft, dan zal — in verband met de in de punten 17 en 18 aangegeven oefeningen — zoo'n lijstje (!), als ik goed geteld heb, 360 rubrieken moeten bevatten, opdat er uit blijken kan, of elk man in de verschillende functies bij den veiligheidsdienst, bij dag en bij nacht, in allerlei terreinen, persoonlijk kennis gemaakt heeft met de gevallen, die zich daarbij kunnen voordoen; en nu zwijg ik nog over den ophelderingsdienst, waarbij „de verplichtingen van den man geheel andere zijn dan bij den marschveiligheidsdienst” (bladz. 646). Zou dat werkelijk noodig zijn? Zou inderdaad elk man alles zelf ondervonden moeten hebben, wat in de punten 17 en 18 van het Naschrift opgesomd wordt? Het kan m.i. onmogelijk de bedoeling zijn van iemand als de Kapitein VAN TERWISGA, om op dergelijke wijze de op bladz. 632 ontvouwde en op bladz. 644 en 645 nader uitgewerkte theorie in practijk te brengen. Z.W.E.G. moet daarbij, dunkt mij, te groote bezwaren ontmoeten, waarvan ik b.v. dit ééne slechts wensch te noemen, dat de bestaande bepalingen omtrent het aantal te houden avond- en nachtvelddienstoefeningen eene opleidingswijze, als de Schr. aangeeft, vanzelf onmogelijk maken.

Eene dergelijke individueele geoefendheid ⁽¹⁾ verzekert natuurlijk wel

¹⁾ Acht de Schr. die waarschijnlijk ook dáárom noodzakelijk, omdat de in vreedestijd voor den oorlog gekweekte reserve-aanvoerders door den korten duur hunner opleiding niet voldoende waarborgen opleveren, door hunne leiding goed te maken, wat den manschappen aan volledige geoefendheid ontbreekt?

de bruikbaarheid van het geheel, doch zij eischt meer tijd dan ooit beschikbaar zou kunnen komen, en wordt bovendien m.i. niet gewettigd door het met de oefening beoogde doel.

Aangaande dit laatste verschil ik nog op een ander punt in gevoelen met den Schr., en wel ten opzichte van het partijschermen (zie noot 2, bladz. 643). Ook ik beschouw het *bajonetschermen* als een middel, om te leeren op handige wijze het geweer als stootwapen ter zelfverdediging te gebruiken; doch ik betwijfel, of het *partijschermen* door den soldaat gekend moet worden, om bij het vermoedelijk bijkans nooit voorkomende handgemeen een vijand van zich af te weren. Eer ben ik geneigd, er eene militaire ontspanning en soort sport in te zien, die in overeenstemming zijn met het ridderlijk en dapper karakter van den krijgsmansstand.

Nu ik dat schermen als eene uitstekende gymnastische oefening aangeduid heb, zij het mij vergund, hier tevens mijne bevreemding te kennen te geven, dat de Schr. omtrent dit laatste punt zijne eischen zooveel lager stelt dan voor andere oefeningen; en dat nog wel, terwijl tegenwoordig meer en meer aandacht geschonken wordt aan de beoefening der gymnastiek in het leger. Immers, de Schr. spreekt in zijn Naschrift alleen van de ontwikkeling en het eventueel versterken der spieren (Hoofdstuk I, Recrutenschool) en de toepassing dier oefeningen op het overwinnen van terrein- en kunstmatige hindernissen, voor welke laatste evenwel, gezamenlijk met het klimmen in boomen en het slaan van polsbruggen, slechts 20 uren uitgetrokken worden. Voor de niet in de Recrutenschool voorkomende oefeningen, die in den Grondslag van het Onderricht bevolen worden, voor de oefeningen aan de werktuigen, waarvoor in de Recrutenschool naar de Handleiding verwezen wordt, heeft de Schr. geen afzonderlijken tijd beschikbaar gesteld.

Juist omdat de Schr., zoowel in zijn artikel zelf als in het Naschrift, overal blijk geeft eene deugdelijke — zoo noodig individueele — oefening een onmisbaren eisch te achten, ter verkrijging van een bruikbaar geheel, is het mij bijzonder opgevallen, dat er ééne oefening is, waarvoor de Schr. daarentegen een m. i. opvallend klein aantal uren noodig geoordeeld heeft, en dat liefst eene oefening, die mij zoowat de allergewichtigste van alle toeschijnt, ook al vormt zij eene voorbereiding — neen, juist omdat zij dit is — tot de hoofdzaak voor den infanterist: het schieten. Toen ik voor alle andere in mijn oog niet zoo belangrijke oefeningen verschillende aantallen uren aangegeven zag, en daarna achter punt 21, voorbereidende schietoefeningen, slechts het cijfer 25 vermeld vond, was ik zóó vast overtuigd van eene belangrijke drukfout, dat ik de verschillende uren ging optellen. Het resultaat viel echter ten voordeele van den zetter uit. Werkelijk had de Kapitein v. T. dus de bedoeling gehad, voor het *abc* van het schieten slechts 25 uren te bestemmen! Wel bleek bij herlezing, dat dit aantal nog vermeerderd mag worden met enkele der in punt 8 en 9 beschikbaar gestelde uren, doch het feit bleef bestaan, dat voor de voorbereidende schietoefeningen — en het Voorschrift Wapen- en Schietoefeningen laat geen twijfel omtrent haren omvang toe — door den Kapitein v. T.

het bovengenoemde kleine aantal uren voldoende werd geoordeeld. Nog komt mij dit in het kader van des Schrijvers betoog zóó raadselachtig voor, dat ik het denkbeeld van een misverstand niet van mij kan afschuiven, hetzij dan dat dit aan de zijde van den Schr., die toch tegenstander van korte oefening is, of aan die van mij en anderen bestaat, doch naar welks opheldering in elk geval velen met mij verlangend zullen zijn. De voorbereidende schietoefeningen moeten toch, *wat de hoofdzaak betreft*, vóórdat de compagnie gaat schijfschieten, afgehoopen zijn, zoodat zij niet gedeeltelijk ook nog onder de 76 daarvoor aangegeven uren begrepen kunnen zijn; zij vormen veel meer dan andere hierboven besproken punten uit het Naschrift eene afzonderlijke oefening; zij stellen, meer dan eenig ander gedeelte van de leerstof, individueel onderricht tot eisch..... Nog eens, dit gedeelte van het Naschrift komt mij onverklaarbaar voor, vooral in verband met de beschouwingen van den Schr. op bladz. 619 over het voorbereidend schietonderricht.

Terwijl ik mij tot nog toe onthouden heb van eene beoordeeling der berekening van den Schr. — ook, bij gemis aan persoonlijk opgemaakte gegevens —, kan ik thans overeenkomstig den wensch des Schrijvers cijfers aanvoeren, ook al dienen zij niet, om het hoofdbetoog van Z.W.E.G. te bestrijden, doch daarentegen juist om aan te toonen, dat de Schr. op één punt den benoodigden oefentijd nog te zuinig berekende, en dus eigenlijk tot versterking van zijne argumenten betreffende den duur der eerste oefening. Vooraf wil ik echter reeds zeggen, wat ik hieronder nader zal aantoonen, dat zij m. i. niet *veel* gewicht in de schaal leggen.

Waar reeds vele compagniescommandanten niet op dezelfde wijze als de Kapitein v. T. aantekening houden van de uren, aan de verschillende oefeningen hunner compagnie besteed, daar is het voor mij nog bezwaarlijker, om met dergelijke gegevens voor den dag te komen. Maar toch heb ik toevallig een oefeningstableau van eenige jaren geleden in mijn bezit, toen ik meer dan het gewone luitenanttaandeel in de compagniesopleiding gehad heb, en heb ik bovendien de toestemming gekregen van een anderen compagniescommandant, uit een derde garnizoen, om gebruik te maken van den door Z.W.E.G. nauwkeurig bijgehouden aantekeningen betreffende het schietonderwijs bij zijne compagnie in dit jaar.

Bij deze twee compagnieën nu, die ik in de bovengenoemde volgorde door de letters B en C zal aanduiden, vind ik dat aan de voorbereidende schietoefeningen respectievelijk $42\frac{1}{2}$ en $66\frac{1}{4}$ uur besteed zijn, en dat nog wel alleen gedurende het 1^e tijdperk, terwijl in het Naschrift voor het geheele jaar slechts 25 uren uitgetrokken worden (zie Voorschr. Wapen- en Schietoef., 2^e alinea van § 85).

„Goed en wel”, zegt de Kapitein v. T. natuurlijk; „doch nu het bewijs, dat daarna bij die compagnieën betere resultaten met het schijfschieten behaald werden, dan ik omtrent de mijne vermeld heb”. Tot mijn spijt kan ik daaraan echter, wat de comp. B betreft, niet voldoen, want het schietregister van dat jaar is op grond van zijn leeftijd reeds vernietigd.

Doch Z.W.E.G. zal mij wel willen gelooven, als ik hem zeg, dat de oefeningen bij die compagnie in het daarop volgende jaar in denzelfden geest geregeld en geleid zijn, en er dus geen reden is, om aan te nemen dat het aantal uren, aan voorbereidende schietoefeningen besteed, toen aanmerkelijk verschild heeft met dat van het vorige. Daarom zijn voor de hieronder te vermelden resultaten dier compagnie die van het volgende jaar genomen.

In dit staatje nu zijn ter vergelijking de aantallen manschappen der compagnie van den Kapitein v. T. (A) ¹⁾ en der compagnieën B en C aangegeven, die op 1 September de oefeningen der klasse A doorloopen hadden, hetzij dat zij — ingevolge § 130 Voorschr. W. en S. — nog oefeningen moesten inhalen, of wel reeds in een der oefeningen van de beide andere klassen van het schijfschieten waren; terwijl er verder om straks te vermelden reden de resultaten der compagnie C na 30 schietoefeningen aan toegevoegd zijn.

	§ 130.	B ¹ .	B ² .	B ³ .	B ⁴ .	B ⁵ .	B ⁶ .	B ⁷ .	B ⁸ .	B ⁹ .	B ¹⁰ .	C ¹ .	C ² .	C ³ .	C ⁴ .	C ⁵ .
Compagnie A..... (38 miliciens).	11	9	3	2	2	—	4	4	—	—	1	—	—	1	—	—
Compagnie B..... (37 miliciens).	3	1	4	5	5	1	6	3	1	—	2	1	2	1	—	—
Compagnie C..... (34 miliciens).	—	—	2	2	4	4	4	3	3	2	3	3	—	—	—	—
Compagnie C..... na 30 schietoefeningen.	1	1	—	—	1	1	4	4	4	3	3	6	2	—	1	2

De miliciens, die op den genoemden datum nog niet alle oefeningen der 2° klasse doorloopen hadden, worden (als vermoedelijk meerendeels behoorende tot later opgekomenen) buiten beschouwing gelaten; en dan zij mij de opmerking vergund, dat ik op grond van bovenstaande vergelijking niet kan onderschrijven, wat de Schr. laat volgen op de vermelding der resultaten bij zijne compagnie: „Dit zal bij de verschillende compagnieën infanterie wel niet zoo ver uit elkander loopen.”

Wat nu echter de waarde van dit staatje betreft, verwijs ik zelf naar hetgeen de Schr. op bladz. 623 en 624 zoo juist en duidelijk betoogt omtrent het verkeerde, om conclusies te trekken uit de cijfers der schietregisters, zonder rekening te houden met den mogelijken invloed der vele bijkomende omstandigheden. Zoo kan men uit het bovenvermelde gene gevolgtrekking maken, als men o. a. niet weet:

1°. wanneer het schijfschieten bij de compagnieën een aanvang heeft genomen; bij B en C was dit respectievelijk op 5 en 10 Mei.

2°. hoeveel gezamenlijke schietoefeningen op den 1sten September gehouden waren; behalve dat het aantal van deze — zooals hieronder ver-

¹⁾ Deze zijn op bladz. 620 door den Schr. medegedeeld.

meld wordt — van invloed is op het aantal gehouden individueele schietoefeningen, komen deze vuren zelve bovendien, en vooral in den aanvang, het juistheidschieten niet ten goede. Dit getal bedroeg b.v. 6 bij B en 10 bij C.

3°. hoeveel individueele schietoefeningen op den vermelden datum hadden plaats gehad, wat afhankelijk is van de sub 1 en — in verband met § 125 Voorschr. W. en S. — sub 2 vermelde omstandigheden. Dat deze getallen nog al aanmerkelijk uiteen kunnen loopen blijkt uit het feit, dat zij bij B en C respectievelijk 31 en 24 bedroegen. Daarom zou eene vergelijking, als hierboven voorkomt, meer beteekenis hebben, indien men de verkregen resultaten na een zelfde aantal schietoefeningen van de compagnieën, of nog liever van iederen man, in één tabel vereenigde. Om duidelijk te doen uitkomen, dat werkelijk, door het aantal schietoefeningen in aanmerking te nemen, de resultaten heelemaal veranderen kunnen, nam ik in het hierboven geplaatste staatje nu ook de schietuitkomsten der compagnie C na 30 schietoefeningen op, d. i. dus na 6 oefeningen meer dan zij zelf, en na eigenlijk nog 1 oefening minder dan de compagnie B op 1 September verricht had.

4°. hoe de weersgesteldheid bij het schieten geweest is, wat b.v. bij de oefeningen A¹ en A² van veel invloed is. (1)

Behalve deze factoren, die *misschien* ten gunste van de resultaten der compagnie A in aanmerking gebracht zouden moeten worden, is er nog één, die *zeker* in het nadeel er van, evenals van die der compagnie C is, en wel: het verschil in lengte der schietbanen, in verband met de daaruit volgende verplichting, om de oefeningen, waarvoor de baan te kort is, te vervangen door een der vorige, die steeds lichter is. Te Amersfoort, toch laat de lengte der rooilijnen toe, en in de garnizoensplaats van C zijn bepalingen gemaakt, om alle oefeningen op de voorgeschreven afstanden te houden, terwijl dit te 's Gravenhage slechts op één der 14 banen mogelijk is.

Niet alleen om aan het verzoek des Schrijvers te voldoen, doch ook ter wille van mijn onderwerp heb ik cijfers genoemd. Ik ken er evenwel zelf niet de waarde van het bewijs aan toe; de Kapitein v. T. houde mij ten goede, dat ik echter nog minder uit de door Z.W.E.G. vermelde schietresultaten kan leeren, dat een milicien niet meer dan 25 uur voorbereidende schietoefeningen in een jaar noodig heeft, om in staat te zijn, de individueele schietoefeningen goed en vlug te doorloopen.

Alleen, wanneer de manschappen van eenige compagnieën op dezelfde

1) Zou het in 't algemeen niet wenschelijk zijn, als, b.v. aan het hoofd der rubrieken van de „Aanteekening van het individueel schijfschieten”, de gelegenheid bestond, om in het schietregister melding te kunnen maken van bijzonder ongunstig weder? Eveneens zou het, om hetgeen in de volgende alinea voorkomt, m. i. voor garnizoenen met korte banen aanbeveling verdienen, als de lengte van die, waarop geschoten is, bovenaan kon worden aangegeven.

dagen, even dikwijls en altijd op de voorgeschreven afstanden geschoten hebben, meen ik dus dat eene onderlinge vergelijking van hare schietuitkomsten op een bepaalden datum waarborgen omtrent hare juistheid zou kunnen opleveren. Doch ook dan nog zie ik er voor mij meer waarde in, wanneer men die resultaten affeidt uit de totalen der aantallen patronen, waarmede gemiddeld alle oefeningen der 2e en c. q. 1e klasse doorlopen zijn, waarbij dan bovendien m. i. nog die miliciens buiten beschouwing gelaten moeten worden, die, tengevolge van een blijkbaar aangeboren bijzondere achterlijkheid of wel buitengewonen aanleg in het schieten, aanmerkelijk van de overige manschappen der compagnie afwijken. Dit getal nu bedroeg bij de hierboven met C aangeduide compagnie 70,5 ⁽¹⁾ en bij die, welke ik B genoemd heb, 89,5, welk laatste getal echter tot 82,5 vermindert, indien ik 2 miliciens mag weglaten, die meer dan 200 patronen in de 2e klasse verschoten hebben: de een, doordat hij o. a. voor A² 62 patronen, de ander, doordat hij voor diezelfde oefening 60 en voor A³ bovendien 70 patronen noodig gehad heeft. Ondanks mogelijke en zekere ongelijkheid in de bovenvermelde van invloed zijnde factoren, zou ik toch, indien dit getal bij de compagnie A inderdaad — zooals ik vermoed — nog aanmerkelijk grooter was, meenen daarin eene aanwijzing te meer te mogen zien voor de noodzakelijkheid, om veel meer tijd voor voorbereidende schietoefeningen beschikbaar te stellen, dan de Kapitein v. T. doet.

Eindelijk geven de schietoefeningen zelve mij nog aanleiding tot eene opmerking. Niet, dat ik mij met het aantal daarvoor in het Naschrift uitgetrokken uren niet kan vereenigen; hieromtrent toch wensch ik mij niet alleen, evenals over de geheele berekening van den Schr., zoo min mogelijk in beschouwingen te begeven, doch komt mij bovendien een oordeel bezwaarlijk voor: de Kapitein v. T., die de gave bezit en gebruikt om elk oogenblik voor oefening te benutten, rekent één uur voor elke individueele schietoefening (blz. 641); een ander compagniescommandant, die nog meer woekert met zijn tijd, wil er wellicht een kwartier voor stellen; en een derde zal aan zijn streven, om ingevolge

¹⁾ Als men ten opzichte van dat resultaat, dat vermoedelijk in ons leger bij geene andere compagnie bereikt is, in aanmerking neemt, dat blijkens de circulaire van den Heer Luitenant-Generaal Inspecteur der Infanterie, d.d. 22 Augustus 1896 No. 664z, door onderofficieren der Normaal Schietschool aan alle oefeningen der klasse A gemiddeld met ± 70 patronen voldaan werd, dan zal niemand ontkennen, dat eene overschrijding van dit getal met eene halve patroon bij eene lichte miliciens eene bijzondere beteekenis heeft, die nog veel meer opvalt, indien ik hieraan toevoeg, dat de 13 miliciens-scherpschutters, welke die compagnie na 36 oefeningen reeds had, gemiddeld met ± 65 patronen de oefeningen der klasse B overgeschoten hadden, welk aantal bij de bovenbedoelde onderofficieren juist het dubbele bedroeg. Ik herinner er aan, dat bij de compagnie C in het eerste tijdperk ongeveer 66 uren aan voorbereidende schietoefeningen gewijd waren, terwijl men wel met mij overtuigd zal zijn, dat de bovendien daaraan bestede zorg wel door die bij de individueele schietoefeningen geëvenaard zal zijn.

§ 123 Voorschr. Wapen en Schietoef. den manschappen de schietoefening zoo aangenaam mogelijk te maken, de vrijheid ontleenen, om er 2 of misschien wel 3 uur voor te bestemmen. Doch er is iets anders, dat mij ten opzichte van deze oefeningen opgevallen is. De Schr. heeft — getuige de 31 opgesomde punten — niet de vakken elk voor zich genoemd, doch deze gesplitst in verschillende onderdeelen, welke afzonderlijke vermelding Z.W.E.G. om de een of andere reden wenschelijk voorkwam. Wanneer ik nu het Naschrift in dat licht beschouw, dan begrijp ik niet, waarom die nadere omschrijving bij de gezamenlijke schietoefeningen achterwege gebleven is. Ik heb hierbij vooral het oog op de hoogst belangrijke oefeningen in het gevechtsschieten, en meer bepaaldelijk op die, welke individueel gehouden moeten worden. Ik weet het natuurlijk niet, doch het zou mij niet verwonderen, als de ondervinding, door den Kapitein v. T. hieromtrent opgedaan, slechts weinig verschilde van de mijne, nl. dat ik in mijne 16jarige officiersloopbaan nog nimmer eene oefening in het individueele gevechtsschieten heb bijgewoond, die volgens §§ 171 en 172 van het Voorschrift, en — wat nog veel erger is — overeenkomstig haar groot nut en hoog belanggehouden werd. Ik kan dit zoo openlijk verklaren, omdat ik hierdoor niemand, zelfs met een zijdelingsch verwijt tref. De oorzaak lag steeds in plaatselijke toestanden (te weinig beschikbare banen, zoowel absoluut als met betrekking tot het aantal compagnieën) en gebrek aan tijd (hetzij als gevolg van de eerste omstandigheid, hetzij wegens den afstand der schietbanen in verband met de voor oefeningen beschikbare uren). Die ondervinding werd reeds opgedaan in de jaren dat er nog geen sprake was van verkorte oefening door langdurig winter- of vroegtijdig groot verlof: geen gunstig vooruitzicht dus alweder! Wil men evenwel van eene dergelijke oefening nut verwachten, dan dient men de resultaten van elken schutter op eene bepaalde schijf terstond te kunnen nagaan, en hiermede niet te wachten, totdat allen — soms zelfs eenigen te gelijk — hunne schoten afgegeven hebben. Toch heb ik in den regel de laatste, en althans nooit de eerste, ééinig vruchtdragende, methode zien toepassen. Had het — zoo vraag ik mij thans af — niet op den weg van den Kapitein v. T. gelegen, om in zijn Naschrift, ook in verband met de waarde, die het Voorschr. Wapen- en Schietoef. in §§ 161 en 170 tot 179 aan het gevechtsschieten toekent, meer nadruk te leggen op het gewicht dezer oefening en op de noodzakelijkheid, om er voldoende tijd ⁽¹⁾ voor beschikbaar te hebben, dan Z.W.E.G. in zijn artikel deed (zie noot blz. 622)?

Indien het mij ten slotte vergund is, eene opmerking over de urenberekening in het Naschrift te maken, dan is het slechts deze, dat ik

¹⁾ De Schr. geeft omtrent den tijd die benoodigd is voor de gezamenlijke schietoefeningen, waarachter Z.W.E.G. tusschenhaakjes o.a. ook gevechtsschieten plaatst, slechts leukweg in eene noot de volgende formidabele waarheid te lezen: „Voor deze oefeningen kan *niet* met één uur per oefening worden volstaan”.

— evenals de Schr. „op grond van koele redeneering” oordeelende, waar de ervaring ontbreekt (bladz. 599) — hier en daar misschien wel *iets* van den aangegeven tijd zou willen en kunnen afnemen; doch deze *mogelijke* besparing wordt verre overtroffen door het grooter aantal uren, dat m.i. *zeker* (zooals ik met cijfers aantoonde) voor de voorbereidende en *meer dan waarschijnlijk* voor de gezamenlijke schietoefeningen noodig is.

Opdat men wellicht eenigszins tot klaarheid zal kunnen komen ten opzichte van het belangrijke vraagstuk der korte eerste oefening, is het te hopen, dat de tegenstanders van den Kapitein VAN TERWISGA hem bepaaldelijk met cijfers zullen trachten te bestrijden, ofschoon het om de in den aanvang genoemde redenen te vreezen is, dat zij hieraan niet zullen kunnen voldoen.

Afgescheiden daarvan, blijft het voor mij en anderen, die nu en dan in het Naschrift in gedachten een vraagteeken plaatsten, een punt van verlangen, dat de Schr. de ophelderingen zal willen geven, die Z.W.E.G. noodig oordeelt. Ik voor mij zal daarin tevens een bewijs zien van de overtuiging des Schrijvers, dat het vorenstaande mij ingegeven werd door belangstelling in zijn betoog, en door ingenomenheid met zijne wijze van behandeling van het zoo hoogst belangrijke onderwerp der compagniesopleiding.

's Gravenhage, November 1898.

D. M. E. DE RIDDER.
*Eerste-Luitenant bij het Regiment
Grenadiers en Jagers.*

Op den goeden weg.

Wanneer de geachte Redactie van dit Tijdschrift mijne meening deelt, dat het terugkomen van vroegere dwalingen en het inslaan van den rechten weg een woord van lof verdient, of in elk geval waard is om opgemerkt en met vreugde vermeld te worden, dan vertrouw ik, dat zij wel een klein plaatsje aan deze regelen zal willen afstaan. In die veronderstelling durf ik dan ook dit beroep te doen, niettegenstaande het artikel, waarvan een onderdeel mij den indruk gaf dat de Schrijver daarvan zich thans op den goeden weg bevindt om iets — wellicht — bruikbaar te leveren, niet in dit Tijdschrift, doch in de „Vragen des Tijds” voorkomt. Te meer meen ik het verzoek tot plaatsing van dit stukje tot de Redactie van „de Militaire Spectator” te mogen richten, omdat dit onderwerp reeds meermalen in haar Tijdschrift werd besproken, en ook omdat soortgelijke vraagstukken, die van zuiver militaire aard zijn, m. i. in een vakblad dienen te worden behandeld.

Eerst zeer onlangs kwam mij de jongste September-aflevering van de „Vragen des Tijds” in handen, en daarin trof ik van de hand van den Eerste-Luitenant JHR. L. M. A. VON SCHMID een artikel aan, getiteld „*Liebrug en Penningsveer*”, waaraan een bijlage is toegevoegd, welke laatste vooral mij aanleiding heeft gegeven, tot de meening dat die Schrijver eenige vroeger door hem verkondigde dwaalbegrippen op fortificatorisch gebied heeft laten varen en dat hij zoo voortgaande op den weg is, om voorstellen te leveren, die wellicht bruikbaar kunnen zijn.

Alvorens nader de gronden aan te geven, die mij tot het constateeren van dit verblijvend verschijnsel hebben geleid, wensch ik met een paar woorden het wachtgebouw te beschrijven, dat door den Luit. VON SCHMID voor de forten *Liebrug* en *Penningsveer* is ontworpen en waarvan de plattegrond met eenige toelichtingen in de bovenbedoelde bijlage wordt aangetroffen. Vooraf dient echter vermeld dat omtrent het fort, waarin dat gebouw een plaats zou moeten vinden, slechts wordt meegedeeld dat het eene normale bezetting krijgt van 150 geweren, welke bezetting tot 270 geweren kan worden opgevoerd, en dat het zal bevatten twee hefkoepels voor licht snelvurend geschut. Overigens is omtrent de inrichting van het verdedigingswerk, voor zoover deze niet uit het ontwerp-wachtgebouw is af te leiden, niets bekend en deze dus ook niet te beoordeelen. Het wachtgebouw dan is een *keelgebouw*, dat bijna onmiddellijk aan de keelgracht grenst en daarvan slechts door een 1.5 M.

breed begrint rabat is gescheiden; het heeft, met inbegrip van de vleugelmuren, een lengte van ± 85 M. en is verdeeld in 8 naast elkander geplaatste lokalen van 5 M. breedte en 9 M. diepte. Deze lokalen, die alle met elkander in verbinding staan, zijn door scheimuren en beschotten in verschillende vertrekken verdeeld, die de volgende bestemmingen hebben: *een* officiersverblijf ter oppervlakte van ± 25 M².; *een* evengroot vertrek voor de onderofficieren; *een* vertrek met 6 slaappleatsen (4 kanonniërs en 2 telegrafisten) groot ± 15 M²., tevens toegang tot de mitrailleurbatterij; *een* evengroot ziekenverblijf; *een* telegraaflokaal, groot ± 6 M².; *een* evengroote bergplaats voor verduurzaamde levensmiddelen; *een* bergplaats voor munitieën, groot ± 4 M².; *twee* bergplaatsen zonder bepaalde bestemming, te zamen groot ± 10 M².; *drie* urinoirs; *drie* privaten; en ten slotte *vier* manschappenlokalen, elk breed 5 en diep 9 M., waarvan het voorste gedeelte, ter diepte van 7 M., van 6 rijen banken is voorzien. De overige ruimte in deze manschappenvertrekken, zoomede de gedeelten der andere lokalen die niet tot vorengenoemde doeleinden zijn bestemd, zijn beschikbaar als gangen voor de gemeenschap, waaraan alzoo een belangrijk deel van de bomvrije ruimte is besteed. Ongeveer midden achter (keelzijde) de bovenbeschreven lokalenreeks bevindt zich een uitbouw, binnenwerks breed 4.5 en diep 3.5 M., bestemd tot mitrailleurbatterij en wachtverblijf en voorzien van *twee* schietgaten voor mitrailleurs aan elke zijde en van *vier* schietgaten voor geweren aan de keelzijde. Aan elk der beide uiteinden van het langgerekte keelgebouw, nabij den 3 M. wijden uitgang, welke naar een breed cementbeton-rabat leidt, vindt men een cilindervormige ruimte als uitkijkplaats aangegeven, waarmede, hoewel zulks niet bepaald vermeld wordt, waarschijnlijk een uitkijkkoepletje zal zijn bedoeld.

Eene oppervlakkige beschouwing van den plattegrond van het bomvrije gebouw geeft m. i. den indruk, en ik hoop er in geslaagd te zijn door voorgaande beschrijving dezen ook bij den lezer te vestigen, dat het zoogenaamde wachtgebouw een zeer normale *keelkazerne* is, wel wat klein doch overigens gelijk aan die, welke in vele fortontwerpen van den tegenwoordigen tijd voorkomen. En wanneer men nu uit de beschrijving nog weet dat de Schr. dit gebouw zoodanig ingericht heeft en geapproviandeerd wenscht, dat men „zich een paar etmalen zal kunnen „redden, indien het gebeurde dat, om eenige reden, een aflossing moest „uitgesteld blijven”, dan geloof ik dat men gerust kan zeggen dat de Luit. von SCHMID een eerste, ja maar een belangrijke schrede op den goeden weg heeft gedaan.

Of de Schr. reeds daar is, waar hij wezen moet om iets bruikbaars te leveren, betwijfel ik zeer; of men in ernst kan meenen dat men den soldaat, na een vermoeienden en hoogst gevaarvollen dagarbeid, een slaappleats mag aanwijzen op een houten zitbank of op den vloer tusschen de deuren, kan ik niet aannemen en of men op die wijze den troep moreel en fysiek geschikt kan houden om den strijd gedurende een paar etmalen voort te zetten, acht ik mede niet boven bedenking.

Zoals ik echter reeds zeide, de Schr. toont zich m.i. op den goeden weg te bevinden, en dat wel vooral, omdat het mij duidelijk toeschijnt dat hij enkele meeningen, die ik dwaalbegrippen op fortificatorisch gebied meen te mogen noemen, vroeger door hem gekoesterd, nu kennelijk heeft laten varen. Als zoodanig meen ik op de volgende omstandigheden te mogen wijzen:

1. Vroeger gaf de Schr. blijk een grooten afkeer te hebben van *keelkazernes* in verdedigingswerken. Men sla, om hiervan overtuigd te zijn, slechts even een oog op de blz. 39, 40 en 41 van brochure II ¹⁾, waar o. a. vermeld wordt: „Het keelfront der voorgestelde woonforten (nl. met „keelkazerne) is *allerzwakst*, zelfs tegenover een nachtelijke insluiting „van enkele uren.”

„Maakt de onbeschermd kazerne dit (nl. het beproeven van een „grachtsovergang) niet geheel overbodig? Een handspuit of eenige glazen-„spuiten en een paar honderd liters petroleum zullen veel zekerder „werking doen, enz.”...

„Door eerst de keelbatterijen in brand te zetten, wat het minst ge-„vaarlijk is, verschaft de vijand zich voor de fortbrug en de kazerne „bijna *carte blanche*, want vele kansen tegen één, dat het met het „schieten uit de snelvuurkanonnen gedaan is, zoodra de vlammen op-„knetteren en een ontzettende warmte zich daarbinnen doet gevoelen. „In een kwartier zullen de grachtboord, de keelbatterijen en de kazerne „in lichte laaie staan. En het geweervuur, waarvan ik zooeven sprak „(nl. het vijandelijke), zal, eenmaal het verterend element op doode stof „ontstoken, de ontwrichting der levende kracht voltooien.”

En thans zien wij door den Schr. van bovenaangehaalde regels een *keelgebouw met mitrailleurbatterij* ontworpen.

2. Vroeger werden door den Schr. de beide wachtgebouwtjes met hun grootste afmeting geplaatst in de vijandelijke vuurrichting, o. a. op grond van mindere trefbaarheid (Brochure I, II en IV), thans treffen wij één gebouw aan van zeer geringe diepte.

3. Het denkbeeld om een ingedrongen vijand, door veldartillerievuur het verblijf in vorengenoemde wachtlokalen te ontzeggen, waartoe die gebouwen eenigszins in de lengte waren geplaatst en door een weinig weerstand biedende deur waren gesloten, lacht den Schr. niet meer toe. De lokalen in het nieuwe ontwerp zijn aan de keelzijde door betonmuren gesloten, zoodat de veldartillerie niet meer tot het beoogde doel kan meewerken.

4. De meening, vroeger door den Schr. voorgestaan (Brochure II, blz. 44), nl. dat frontaal vuur over de keelgracht („zelfmoordend vuur”) niet mag worden afgegeven ter wille van oprukkende reserve-afdeelingen, is

¹⁾ Als Schrijvers brochures I, II, III en IV worden hier resp. aangemerkt: *De Permanente Inrichting van de Stelling van Amsterdam* (1896), *Antwoord aan de kritiek op id.* (1897), *Een betrouwbare rechter? enz.* (1897) en *Wachtforten voor de Stelling van Amsterdam* (1897).

gelukkig verlaten. Thans treffen wij in den keelmuur der mitrailleurbatterij geweerschietgaten aan.

Wellicht zijn ook de stalen blinden voor de raamopeningen der andere lokalen van schietgaten voorzien. Het wordt niet vermeld, doch ik wil het hopen.

5. De mitrailleurs voor de keelgrachtsbestrijking — vroeger paar Schr. denkbeelden in open opstellingen geplaatst en in den afwachtingstoestand slechts door scherfwerende dekkingen beveiligd (Brochure IV), waardoor die grachtsverdediging volstrekt niet verzekerd was — zijn thans in een goedgedekte keelcaponnière opgesteld.

6. Bij het vroeger gepubliceerde wachtfort-ontwerp (Brochure IV) was aan de mitrailleurs voor de grachtsbestrijking een belangrijk schootsveld toebedeeld en werd het denkbeeld voorgestaan, de uitwerking van dit vuur door zandlichamen zij- en achterwaarts van het fort te beperken. Thans zien wij nauwe schietgaten aangegeven, dus slechts een klein schootsveld toelatende, en wordt er over die kogelvangers niet gesproken. Ik hoop van harte dat de Schr. ook dit denkbeeld heeft laten varen.

7. In Brochure IV werden, ten behoeve van de observatie van het terrein tijdens vijandelijk vuur, nissen in de vleugelmuren voorgesteld, welke onvoldoende dekking tegen vlakbaanvuur en slechts scherfvrijheid tegenover worpvuur opleverden en welke bovendien slechts door het beklimmen van een vertikaal staand laddertje in de open lucht konden worden bereikt. In het nu aangeboden ontwerp treffen wij gedekt te bereiken — en vermoedelijk gepantserde — uitkijkplaatsen aan.

8. Ook wat het maskeeren betreft werd vroeger (Brochures I en IV) aan de verspreide plaatsing van kleine wachtgebouwtjes de voorkeur gegeven, terwijl de Schr. thans blijkt van die meening te zijn teruggekomen, althans daaraan minder waarde toe te kennen, want in plaats van twee kleine wachtkokers bevat het nieuwe ontwerp slechts één lang keelgebouw.

Met genoegen constateer ik de boven met een enkel woord aangegeven lichtpunten, die het thans geleverde ontwerp aanbiedt. Of er daarom geen gebreken meer aan kleven? Zeer zeker wel, doch het was mijn bedoeling juist op de goede zijden van het ontwerp meer de aandacht te vestigen en vooral op de wijziging ten goede van des Schrijver's denkbeelden.

Wanneer de Schr. nu nog eens kon besluiten als punt van uitgang niet de normale, maar de versterkte bezetting te bezigen, waarvoor het fort toch evenzeer behoorlijk moet zijn ingericht, en wanneer hij daarbij dan zou willen bedenken dat aan de verduurzaamde levensmiddelen, wanneer die gebruikt moeten worden, toch nog eenige bereiding moet ten deel vallen en dat het personeel, dat permanent op het fort verblijft, toch niet dag in dag uit alleen met brood gevoed kan worden, en verder dat een slaappleats op een bank of op den vloer den ver-

moeiden soldaat niet verkwikt en hem daarna niet in staat doet zijn weder opnieuw fysiek en moreel zwaar op den proef te worden gesteld, enz., enz., dan zal het zeker mogelijk zijn dat de Schr. eens een ontwerp doet verschijnen dat met een gerust hart ook door de verantwoordelijke personen zou kunnen worden aanbevolen. Wie weet!? Dat is zeker: de Schr. bevindt zich thans daartoe *op den goeden weg*.

's Gravenhage, November 1898.

MIJSBERG,
Kapitein der Genie.

N A S C H R I F T.

Ongeveer gelijktijdig met de laatste revisie van het bovenstaande nam ik kennis van de jongste brochure van den Eerste-Luitenant Jhr. L. M. A. von SCHMID, getiteld: „*Wachtforten voor de Stelling van Amsterdam. Een woord van verweer.*”

Aan het slot van deze brochure wordt de meening uitgesproken, dat door den schrijver daarvan eene nadere „beoordeeling” van zijn Wachtfort-ontwerp van mijne hand kan worden tegemoet gezien.

Die verwachting zal niet verwezenlijkt worden.

Waar de Luitenant von SCHMID, in eerstgenoemde brochure, tot zijn „*verweer*” de toevlucht neemt tot het uiten van verdachtmakingen en het bezigen van een even weinig gepasten als onder beschaafde en welopgevoede lieden gebruikelijken toon, ben ik slechts versterkt in mijn voornemen — uitgedrukt aan het slot van de uitvoerige bespreking, waaraan het Wachtfort-ontwerp bovenbedoeld door mij onderworpen werd — om daarover niet verder de pen te voeren en dit te eer omdat mijne opinie omtrent dat ontwerp, door den inhoud van de ter zake door voornoemden officier het laatst in het licht gegeven brochure, geene wijziging heeft ondergaan.

Zoolang de Luitenant von SCHMID niet nader blijk gegeven heeft op behoorlijke wijze een zakelijk debat te kunnen voeren, zoolang hij dus niet toont ook in dat opzicht *op den goeden weg* te zijn, zoolang wensch ik met hem niet verder in geschriften van gedachten te wisselen.

Mg.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Beschouwingen naar aanleiding van de vredesboodschap van den Czaar, door H. OOLGAARDT. 's *Gravenhage*, 1898. DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

Het is niet zoozeer de vredesboodschap zelve, welke den grondslag vormt van de beschouwingen die de Schrijver in de bovengenoemde brochure het licht deed zien, dan wel de betuigingen van geestdriftige instemming, die naar aanleiding van die vredesboodschap wijd en zijd vernomen zijn. Tegen overdreven verwachtingen te waarschuwen, die door den philanthropischen geest van den tegenwoordigen tijd maar al te zeer worden gevoed ten opzichte van de mogelijkheid om bloedige botsingen tusschen de natiën onderling te voorkomen, was het doel van des Schrijver's betoog en ons inziens is hij daarin uitnemend geslaagd.

De Heer OOLGAARDT heeft daarmede naar ons gevoelen een goede daad gedaan, want niets lijkt ons gevaarlijker, in het bijzonder voor kleine natiën, dan op het bij uitstek practische gebied der staatkunde zich illusiën te scheppen, die onmogelijk verwezenlijkt kunnen worden omdat zij strijdig zijn met den aard, de inborst en het wezen van den mensch, die tot dusverre in voortdurenden strijd met zichzelf en met zijne omgeving geleefd hebbende, althans op den huidigen oogenblik zeker nog niet voor den eeuwigen vrede geschapen schijnt te zijn. Onder de bestaande verhoudingen, zoowel in de maatschappij als op internationaal gebied, zou het ontgaan van elken strijd — en dat zou ter verwezenlijking van het denkbeeld van den eeuwigen vrede een noodzakelijk vereischte zijn — gelijkstaan met ontmanning, en daarnaar zal wel geen enkel individu, hoe vredelievend ook gezind, verlangen. Mocht werkelijk de verwezenlijking van den eeuwigen vrede tusschen de volken levensvatbaarheid bezitten, dan zal hij zich slechts langs evolutionnair weg, zoowel op stoffelijk als op geestelijk gebied, kunnen baan breken en zal daarmede een zoo langdurig tijdperk gemoeid zijn, dat wij wel zullen doen, om in afwachting daarvan, ons gewapend te houden, ten einde in den stroom der tijden drijvende te blijven en niet onder te gaan.

„En strijdende winnen wij krachten
En worst'lende vinden wij 't spoor.”

Geheel in onzen geest besluit de Schrijver zijne brochure, die wij dringend aan een iegelijk ter lezing aanbevelen, dan ook met de volgende woorden:

„Een lang proces werd vereischt om van het vuistrecht der middel-eeuwen te komen tot de geordende rechtspraak der maatschappij van onzen tijd. Wellicht, dat na een nog veel langer tijdsverloop de mensch in zijn ontwikkelingsgang eens tot een wezen geworden zal zijn, dat zichzelf van de gedachte aan de mogelijkheid om geschillen door ruw geweld op te lossen met afkeer afwendt. Wij echter vermogen ons die toekomst evenmin in te denken als middelen te vinden om in onzen tijd, bij de bestaande toestanden, elke kans op een noodzakelijken strijd voorgoed weg te nemen.”

„Laat daarom die verre toekomst tot het gebied van den dichter behooren, van de bevoorrechten, die met hun gedachten leven mogen in de wereld hunner phantasie. De staatsman mag echter die illusiën niet koesteren. Voor hem geldt slechts de bestaande toestand als grondslag, op dezen moet hij bouwen en daarbij het oog steeds gericht houden op de naaste toekomst.”

„Voor deze toekomst nu blijft het beginsel gelden, dat het leven is een strijd om den voorrang, waarbij, wat het verkeer der volken betreft, ondanks het hoog te roemen streven naar minnelijke schikkingen, een beslechting van geschillen door de wapenen niet is uitgesloten.”

Engeland's bedoelingen bij het werkdadig optreden op het vaste land gedurende den tweeden coalitie-oorlog, door G. J. W. KOOLEMANS BELJEN. Overgedrukt uit de handelingen en mededeelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, 1897—1898. Boekhandel en Drukkerij, voorheen E. J. BRILL. *Leiden*, 1898.

Tot dusverre is de vraag onopgelost gebleven: hoe de Engelsche regeering er in Augustus 1799 toe is gekomen om, waar haar 40 à 45.000 man ten dienste stonden en zij binnen kort op de Russische hulptroepen met zekerheid kon rekenen, de onderneming tegen de Bataafsche Republiek aan te vangen met aanvankelijk slechts 15.000, of beter gezegd 12.000 man op de kusten van Noordholland te ontschepen. Wel is door tal van geschiedschrijvers naar eene verklaring gezocht van deze handeling, die door den grootsten krijgskundige van die dagen als een onvergeeffijke politiek-militaire misslag gebrandmerkt is, maar, aangezien zij bij gemis aan voldoende gegevens in hoofdzaak waren aangewezen op hun scherpzinnig oordeel, is het natuurlijk, dat de verklaring, die elk voor zich te dien opzichte heeft trachten te geven, wat hare beteekenis aangaat, allerminst aanspraak kan maken op de qualificatie van historisch juist te zijn.

Is het wonder dat onder deze omstandigheden het in bezit krijgen van tot dusverre onbekende Nederlandsche en Engelsche archiefstukken ter zake den Schrijver van de bovenstaande studie een prikkel was om zijnerzijds die vraag iets nader tot hare oplossing te brengen? Dit is dan ook zijne bedoeling geweest, alhoewel de aan het hoofd van deze aankondiging gestelde titel aan iets anders doet denken.

Na mededeeling van den inhoud van de nieuwe door den Schr. opgespoorde bronnen, die aan eene scherpe ontleding onderworpen worden, komt deze tot de voor hem meest aannemelijke slotsom: „Dat het der Engelsche regeering met de expeditie in 1799 in hoofdzaak te doen is geweest, om hier te lande den ouden toestand van zaken te herstellen, zelfs met uitbreiding van de macht en het gezag van het Huis van Oranje en dat zij, zich verzekerd wanende van de gunstige wending in de inzichten van den Pruisischen Koning,” — die langen tijd gewiefeld had met Rusland en Engeland gemeene zaak te maken, daartoe eindelijk scheen te besluiten, maar op het beslissende oogenblik wederom van gevoelen veranderde, waarvan de Engelschen evenwel in de eerste helft van de maand Augustus nog onkundig waren —, „door een spoedig optreden die gunstige gezindheid zoo mogelijk nog wilde versterken en bestendigen.”

Ook meent de Schr. met zekerheid te kunnen concludeeren dat bij dit optreden niet als hoofdzaak gold het in bezit nemen van de Bataafsche vloot. Zijns inziens is het voornemen, om zich daarvan meester te maken, afkomstig van ABERCROMBY en MITCHEL en niet van de Engelsche regeering, hetgeen met aanhalingen uit de correspondentie van deze beide militaire autoriteiten wordt gestaafd.

Hoe scherpzinnig het betoog in elkaar is gezet, en hoeveel schijn van waarheid de bewijsvoering ook draagt, zoo wil het ons toch voorkomen, dat tusschen de gegeven verklaring en eene geschiedkundige waarheid de kloof nog vrij groot is, en dat in dezen het laatste woord niet is gezegd.

Toch wanhopen wij er niet aan, dat eenmaal ook te dezen opzichte door den Schr., die zich met voorliefde op dit gebied beweegt, meer licht ontstoken zal worden, wanneer een nauwkeurig onderzoek van de buitenlandsche archieven den inhoud van alle op deze gebeurtenis betrekking hebbende geschiedkundige bescheiden zal hebben doen kennen. Inzonderheid zullen de Londensche archieven over dit vraagpunt veel wetenswaardigs aan het licht kunnen brengen.

Aperçu historique sur la cavalerie, par MAURICE DE MAEDE
D'AERTRYCKE, Lieutenant de cavalerie, adjoint d'état-major
Gand, 1898. Imprimerie A. SIFFER.

In dit werkje geeft de Schrijver een overzicht van het gebruik der cavalerie op het slagveld van de vroegste tijden af tot heden. Verdeeld

in vier afdeelingen naar de tijdperken: antiquité, moyen-âge, temps moderne, période contemporaine, behelst het werk eene opsomming van tal van bekende en minder bekende gevechten en veldslagen, waarin de cavalerie een werkzaam aandeel heeft genomen, voor het meeren-deel met veel succes.

Tactische waarde heeft het boekje niet; daar maakt het dan ook trouwens in het geheel geen aanspraak op. Het is echter zeer geschikt om het geheugen van hen, die gaarne over cavalerie lezen, eens op te frisschen.

Op expeditie tegen de Dajaks, door A. F. CREMER, Amsterdam 1898. E. L. G. VAN DANTZIG.

Een aardig geschreven schets, in een romantisch kleed gehuld, van het Indische soldatenleven te velde. Aangezien elke historische grondslag ontbreekt en zoowel de aanvang als het slot buiten het evengenoemde gebied gelegen zijn, behoort dit werkje meer bepaald tot de jongenslectuur. Als zoodanig mag het evenwel als een goed geschreven, degelijk boek worden aanbevolen.

Proeve eener algemeene kartografie, door H. ZONDERVAN.

Onder bovenstaanden titel heeft dezer dagen bij den uitgever J. M. N. KAPTEYN te *Leiden* het licht gezien eene studie, voor zooveel mij bekend, in ons land de eerste, die er op kan bogen op dit gebied een afgerond geheel te zijn en dat wel zonder de grenzen van een bescheiden formaat te overschrijden.

Al noemt de Schrijver in het slot van het Voorbericht zijne pennevrucht een „werkje”, hetwelk hij als eene proeve zoude wenschen beschouwd te zien, ik vermeen dat de proeve goed geslaagd mag heeten en deze wetenschappelijke arbeid eene leemte aanvult voor allen, die in meerdere of mindere mate bij de studie der geographie en der kartographie betrokken zijn.

Tot de samenstelling van het nog geen 200 bladzijden tellende geschrift — met 17 figuren in den tekst — is eene zeer omvangrijke bronnenstudie noodig geweest. De Schrijver heeft zich beijverd alle de hem ten dienste gestelde, maar alom verspreid liggende materialen te onderzoeken, te schiften en te groepeeren, — en zulks met vermijding van bloote compilatie —, om daarna tot het optrekken van zijn eigen gebouw over te gaan.

Na in de Inleiding te hebben geconstateerd, hoe door toenemende belangstelling in en beoefening van de aardrijkskunde, de hulpmiddelen

dezer wetenschap, — waaronder de kaarten zeker de eerste plaats innemen —, belangrijk zijn vermeerderd en verbeterd, wordt omschreven wat men onder kaarten heeft te verstaan en worden deze behandeld naar hunne indeeling met betrekking tot schaal, inhoud, bestemming, enz. De te behandelen stof is verder verdeeld over hoofdstukken, die gewijd zijn aan de volgende onderwerpen: Geschiedkundig overzicht; Topographie; Kaartprojectieeler; Situatie- en terreinteekening; Reproductie der kaarten; Kartometrie en kaartcritiek, om te besluiten met een hoofdstuk over Schoolkaarten.

Bij elk hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de literatuur daarop betrekking hebbende, waardoor de weg is aangewezen aan hen, die in eene bepaalde richting verder en dieper wenschen door te dringen.

Dat de Schrijver, bij de behandeling van verschillende onderdeelen van zijn werk, goede voorlichting heeft ondervonden van deskundigen, wordt door hem dankbaar erkend en verhoogt de waarde van zijn arbeid. Zoo mag het feit, dat de Directeur der Topographische Inrichting te 's Gravenhage den Schrijver belangstellend heeft gesteund, uit den aard der zaak, naar ik vermoed bij de behandeling van al hetgeen op de reproductie der kaarten betrekking heeft — en wellicht ook nog van andere onderwerpen —, als een waarborg gelden, dat aan die behandeling niets ontbreekt.

Met waardeering van des Schrijvers degelijken arbeid, wordt deze „Proeve” onder de aandacht gebracht van allen, die belangstellen in de Kartographie en hieronder zullen voorzeker de meeste lezers van dit tijdschrift mogen gerekend worden. Immers dit onderdeel der aardrijkskundige wetenschap kan onafscheidelijk verbonden worden genoemd, met alle studie op krijgskundig gebied.

B.

Ter aankondiging ontvangen:

Engeland's bedoelingen bij het werkdadig optreden op het vasteland gedurende den tweeden coalitie-oorlog, door G. J. W. KOOLEMANS BEYNEN. Overgedrukt uit de handelingen en mededeelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, 1897—1898. Boekhandel en Drukkerij, voorheen E. J. BRILL. *Leiden*, 1898.

Berichten en Mededeelingen der Vereeniging van Leeraren aan Inrichtingen van Middelbaar Onderwijs Achtste reeks, No. 8. Coöperatieve Handelsdrukkerij. *Leeuwarden*, November 1898.

Het geweer Mod. 95 en zijne munitie. Voor het onderricht van onder-officiëren, korporaals en manschappen, samengesteld door J. M. ENTE VAN GILS, Eerste-Luitenant der Mariniers, Officier-Instructeur aan het Koninklijk Instituut van de Marine. Met 69 figuren. *Helder*, 1898. C. DE BOER JR.

Proeve eener algemeene kartographie, door H. ZONDERVAN. Met zeventien figuren in den tekst. J. M. N. KAPTEYN. *Leiden*, 1898.

Toevalltreffers, door N. VAN HARPEN. Met 24 pentteekeningen van H. M. KRABBÉ. L. J. VEEN, *Amsterdam*.

Wachtforten voor de Stelling van Amsterdam. Een woord van verweer, door JHR. L. M. A. VON SCHMID, Eerste-Luitenant der Jagers. *Haarlem*, 1898. DE ERVEN LOOSJES.
